

TAMPEREEN KAUPUNGIN SIJAISHUOLLON
PERHEHOITOMALLI JA LAPSEN ETU

ARTTU LEHTI
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

LEHTI, ARTTU: Tampereen kaupungin sijaishuollon perhehoitomalli ja lapsen etu
Pro gradu –tutkielma, 65 s., 1 liites.
Sosiaalityö
Ohjaaja: Kyösti Raunio
Toukokuu 2012

Tämän pro gradu –tutkielman aiheen on lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden kokemukset ja näkemykset Tampereen kaupungin sijaishuoltomallista, jossa sijoituspäätöksen jälkeen lapsi sijoitetaan lähtökohtaisesti suoraan sijaisperheeseen ilman laitosalkuista selvittelyjaksoa.

Tutkimuksen teoriaosassa käsitellän lapsen etua sijaishuollossa. Lapsen etua määritetään kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta. Tarkastelen Tampereen mallia kiintymyssuhteen näkökulmasta, jolla sen käyttöönottoa on perusteltu. Mallin ajatuksena on lapsen edun parempi toteuttaminen kiintymyssuhdeteorian valossa. Mallissa tämä toteutuu lapsen vähempänä siirtelynä laitosjakson jäädessä väliin sekä sijaishuollon toteuttamisena perheympäristössä, joka on sitä merkityksellisempi mitä pienemmästä lapsesta on kyse turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta, kun hoitavia aikuisia ei ole niin monia.

Kyseessä on laadullinen tutkimus, joka on tehty haastatteleamalla Tampereella toimivia sosiaalityöntekijöitä, jotka vastaavat lasten asioista. Haastatteluja oli viisi ja niihin osallistui 11 sosiaalityöntekijää. Haastattelut ajoittuivat välille marraskuu 2006 ja maaliskuu 2007 eli ensimmäisten kahden vuoden sisään Tampereen mallin aloituksesta.

Aineiston analyysinä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysillä aineistosta pyrittiin saamaan yhtenäistä ja selkeää informaatiota. Pelkistin aineistoa karsimalla siitä pois tutkimuskysymysten kannalta epäolennaisen. Pelkistetyn aineiston ryhmittelin kolmeen ennakolta valitsemaani näkökulmaan ja ryhmittelin niissä aineiston pääluokkiin ja tiivistin aineiston lapsen edun kannalta valittuihin teemoihin.

Tuloksissa kiintymyssuhdeteoriaan liittyvä kirjallisuus tukee Tampereen mallia lapsen edun parempana toteuttajana vaikkakin se jättää epäilyksen kuinka hyvin lapsen ja kriisisijaisperheen yhteensovittamisessa onnistutaan kiireellisessä sijoituksessa. Tämä määrittäminen on avaintekijä turvalliseen kiinnittymiseen. Lapseen etu määräytyy tapauskohtaisesti lapsen ja biologisten vanhempien kommunikoinnin suhteen.

Haastatteluissa sosiaalityöntekijöiden kanta oli yhtenevä kiintymyssuhdeteorian kanssa ja vahvistaa huolen lapsen ja sijaisperheen yhteensovittamisesta. Samoin sijaisperheiden valmiudet erityisesti haasteellisissa sijoituksissa, jolloin uusia asioita tulee esille lapsen alkutiedon puutteellisuudesta johtuen. Tampereen malli pidetään kuitenkin parempana kuin aiempaa laitosalkuista mallia. Mallin kautta lapsen hoidosta vastaavien aikuisten määrä on tippunut, mutta tavoite lapsen siirtelyiden vähenemisestä on tapauskohtaista monista syistä johtuen, jotka osaltaan saattavat johtua mallin alkutaipaleesta.

Avainsanat: lastensuojelu, sijaishuolto, sijaisperhe, perhehoito, kiintymyssuhde

LEHTI, ARTTU: Family care model in substitute care of the city of Tampere and the best interests of the child

Master's Thesis, 65 pages, 1 appendix page

Social Work

Supervisor: Kyösti Raunio

May 2012

The topic of this master's thesis is about social workers' - who are responsible for the matter of a child - experiences and opinions of model of the city of Tampere where after the decision of the custody child is placed in foster family instead of institutionalized for investigation period.

The theoretical frame of reference is attachment theory and it is used to define the best interests of the child in child welfare. In a theory part of the research I discuss about the best interests of the child and how attachment theory can be used to define benefit the best interests of the child in case of substitute care.

This is a qualitative research which is executed by interviewing city of Tampere's social workers, who are in charge of the matter of a child before and at decision of the custody. The empirical study material consists of the thematic interviews of the social workers. There was five interviews and total of 11 social workers participating. Interviews were conducted during november 2006 – march 2007 when so called model of Tampere has been running less than 2 years.

Material based content analysis has been used as a material analysis. By content analysis material was aimed to form solid and clear information. I reduced the material by removing the unessential from the research questions point of view. I classified the reduced material into main groups and summarized it into selected themes from the attachment theory in substitute care in three point of views chosen by me in advance: child, immediate family and social worker.

In results, earlier attachment theory research papers supports foster care based starting model of Tampere although it leaves questioning how well can be managed coordination of child and foster family in a hurry. This matching is the main key for positive attachment. Communication between biological parents and child is another case which is case sensitive if it is beneficial or not for the child.

In Empirical part of research interviews with social workers confirm models earlier performed theoretical analysis and it came up strongly that matching child and foster family is big worry along foster family's resources to handle things coming up during child's investigation period in family especially when there is not much background information about child and his or her biological family. Model of Tampere is behold better for child among social workers than older institutionalized model. Model has achieved in dropping amount of care givers for child via foster family comparing institution, but its aim for less moves for child between substitute care places has not fully worked out for many reason which might be partly because of new model which has been still evolving in the beginning.

Key words: child welfare, substitute care, foster care family, family care, attachment theory

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 LAPSEN ETU	3
2.1 YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus	3
2.2 Lapsen etu sijaishuollossa	4
3 KIINTYMYSSUHDETEORIA LAPSEN EDUN MÄÄRITTÄJÄNÄ	8
3.1 Kiintymyssuhdeteorian peruseriaatteen	8
3.2 Eri kiintymysmallit	10
3.3 Sijaishuoltoon liittyviä kysymyksiä	13
4 TAMPEREEN KAUPUNGIN SIJAISHUOLTOMALLI	15
4.1 Kriisisijaisperheet sijaishuoltomallin sijoituspaikkoina.....	16
4.2 Sijaisperheen rekrytointi ja koulutus	17
4.3 Perhehoidon tukiryhmä	18
4.4 Lapsen etu uudessa mallissa	19
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
5.1 Haastattelu aineiston keruun menetelmänä	24
5.1.1 Teemahaastattelu	24
5.1.2 Haastateltavien valinta ja valikoituminen	25
5.1.3 Haastattelujen toteutus.....	29
5.2 Sisällönanalyysi aineiston analyysimenetelmänä	30
6 TUTKIMUSTULOKSET	33
6.1 Kriisisijaisperhe lapsen kannalta	33
6.1.1 Mätsäys – sopivan paikan saaminen.....	33
6.1.2 Epäily sijaisperheiden valmiuksista ja sitoutumisesta	36
6.1.3 Perhe ensisijaisena sijaishuoltopaikkana	40
6.2 Kriisisijaisperhe lähiverkoston kannalta	44
6.2.1 Yhteydenpito	44
6.2.2 Perhesijoituksen hyväksyminen	44
6.3 Kriisisijaisperhe sosiaalityöntekijän kannalta	46
6.3.1 Mallin keskeneräisyys	46
6.3.2 Hyvä malli työnjakamiseen.....	49
6.3.3 Asenne ja suhtautuminen	53
7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	58
LÄHTEET	62
LIITE.....	66

1 JOHDANTO

Tampereen kaupunki otti syksyllä 2005 käyttöön uuden kiireellisiä sijoituksia koskevan toimintamallin. Aiemmin kiireellisessä sijoituksessa lapset sijoitettiin Kissanmaan perhetukikeskukseen. Perhetukikeskus on laitos, jossa työntekijät ovat vuorotöissä. Uudessa mallissa hyödynnetään kiireellisessä huostaanotossa sijaisperheitä sijaishuoltopaikkoina.

Tampereen sijaishuolto elää voimakkaan ja nopean kehityksen aikaa. Tutustuessani perhehoitomalliin syksyllä 2005 sen tavoitteena oli kaikkien alle 3-vuotiaiden sijoittaminen laitosalkuisen jakson sijasta suoraan perheeseen. Puoli vuotta myöhemmin tavoiteikäraja oli jo siirretty koskemaan kaikkia alle 12-vuotiaita ja visiona on esitetty, että tulevaisuudessa perhesijoitusalkuinen huostaanotto voisi koskea kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia.

Mielenkiintoni kohdistuu lapsen etuun, kiintymyssuhdeteoriaan ja sijaisperhetoimintaan. Tämän työn taustalla on Tampereen sijaishuollon perhehoitomalli, joka herätti kiinnostukseni, sillä se pyrkii lapsen edun aikaisempaa parempaan toteuttamiseen. Toimintamallissa lapsen edun toteuttamisessa nojaututaan kiintymyssuhdeteoriaan. Kiintymyssuhdeteoriaan liittyvässä tutkimuksessa useat lyhytjaksoiset sijoitukset nähdään haitallisina lapselle, sitä haitallisempina mitä nuoremmasta lapsesta on kyse.

Tampereen sijaishuoltomallin perusteluissa viitataan kiintymyssuhdeteoriaan. Kiintymyssuhdeteoria on vaikutusvaltainen teoria, jolla on perusteltu muitakin – joskus keskenään erilaisiakin – lastenhoidon ja -huollon käytäntöjä. Kiintymyssuhdeteorian tärkeyden, mutta ristiriitaisuuden takia lähden tutkielmassani selvittämään mitä teoriaan liittyvä keskustelu julkaistussa kirjallisuudessa ja tutkimuksissa esittää kiintymyssuhteista ja lapsen sijaishuollon tilanteista.

Luvussa kaksi tarkastelen ensiksi lapsen edun käsitettä ammattikirjallisuuden kautta. Tämän jälkeen luvussa kolme esittelen lapsen edun määrittämiseen käytettävän kiintymyssuhdeteorian peruseriaatteita ja erityisesti käsityksiä lapsen edusta huostaanotto- ja sijaishuoltotilanteesta. Esiteltyäni luvussa neljä Tampereen mallin

arvioin sitä kiintymyssuhdeteorian tarjoamin välinein sen toimiessa ihannetavalla. Pohdin mallin vahvuuksia ja heikkouksia lapsen edun kannalta.

Luvussa viisi käyn läpi aineiston hankkimisprosessini ja sen käsittelyä. Tutkielmani empiirisessä osassa haastattelin Tampereen kaupungin huostaanottoja tekeviä sosiaalityöntekijöitä heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään sijaisperhealkuisesta sijaishuoltomallista, uudesta perhehoitomallista. Heidän kertomaansa tarkastelen lapsen edun kannalta, jota keskeisesti määrittämään olen valinnut kiintymyssuhdeteorian viitekehyksenä. Tarkoituksena on selvittää uuden mallin vahvuuksia ja heikkouksia käytännön toimijoiden silmin ja kuinka lapselle tärkeät seikat toteutuvat tai voisivat toteutua mallissa lapsen edun kannalta paremmin. Aineistoa pyrin käsittelemään sisällönanalyysin avulla. Luvussa kuusi esittelen tutkimustulokset ja luvussa seitsemän on esitettyä yhteenveto.

2 LAPSEN ETU

2.1 YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus

Lapsen etu ja oikeus erityiseen suojeluun perustuvat Suomen 1991 ratifioimaan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen ja suomalaiseen lapsilainsäädäntöön. Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa on säädetty, että kaikissa lasta koskevissa asioissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen oikeuksien yleissopimus on siirtänyt painopistettä vanhempien oikeuksista lapsen omiin ihmisoikeuksiin. Lapsella on samat ihmisoikeudet kuin täysi-ikäisillä henkilöillä. Vanhempien asema lapsen holhoojina tai huoltajina kuitenkin käytännössä mutkistaa asiaa, sillä vanhemmat voivat päättää lapsen ihmisoikeuksien käyttämisestä. Ihmisoikeudet kuuluvat siis lapselle, mutta niiden käytöstä päättävät hänen vanhempansa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus korostaa kolmea kantavaa periaatetta. Ensimmäinen lapsella on oikeus suojeluun. Toiseksi lapsella on oikeus huolenpitoon, hoivaan ja tasapainoiseen kasvatukseen. Kolmanneksi lapsella on oikeus tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa. Nämä kolme perustavaa laatua olevaa lapsen erityisoikeutta merkitsevät yhdessä sitä, että kysymys on lapsen edusta. Yleisesti ottaen jos lasta suojellaan, hän saa hoivaa ja tulee kuulluksi sekä arvostetuksi, myös lapsen etu toteutuu.

Tuomioistuimilla ja muilla viranomaisilla on velvollisuus kuulla lasta ja pyrkiä lapsen edun mukaisiin ratkaisuihin silloinkin, kun lapsen huoltajat ovat keskenään yhteisymmärryksessä sopivasta ratkaisusta. Lapsen edun käsite antaa tuomioistuimelle tai viranomaiselle mahdollisuuden poiketa vanhempien huoltajina edustamasta kannasta. Näin on varsinkin silloin, kun lapsella itsellään on asiassa selvä mielipide.

Suomen ensimmäinen lastensuojelulaki on vuodelta 1936, ja seuraava perusteellisesti uudistettu lastensuojelulaki on vuodelta 1984. Vuoden 1984 lastensuojelulaissa lapsi nähdään erillisenä subjektina, jonka mielipiteet tulee ottaa huomioon. Laissa korostetaan yksilökeskeistä ja perhekeskeistä työtettä. Myöhemmin on alettu puhua lapsilähtöisestä toiminnasta, ja käytännössä lapsen edun mukaisena on priorisoitu välillä laitoshuoltoa ja välillä avohuoltoa. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 3–4.)

Lapsen etu periaate sisältyy myös lukuisiin suomalaisiin lapsioikeudellisiin lakeihin ja niihin sisältyviin pykäliin. Lakitekstissä on kuitenkin jäänyt täsmentämättä, mitä lapsen edulla kulloinkin tarkoitetaan. Pääsäännöstä sallitaan poikkeus, jos lapsen etu niin vaatii, ilman että lapsen etua avattaisiin määrittelemällä tai selittämällä.

Lastensuojelulaissa ja –asetuksessa lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää, sosiaalilautakuntaa tai sen edustajaa veloitetaan kiinnittämään huomiota lapsen etuun. Sosiaalityöntekijältä voi edellyttää, että hänen tulee ammatillisen osaamisensa perusteella ymmärtää laajasti ja samalla yksittäisen lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kannalta, mitä lapsen etu missäkin tilanteessa voi tarkoittaa. Tällä hetkellä voimassa oleva lastensuojelun lainsäädäntö on nostanut lapsen edun selvittämisen tasoa. Lapsen edun väljät puitteet kuitenkin asettavat kysymyksen mihin sosiaalityöntekijä perustaa lapsen edun toteutumisen. Työntekijä voi nojata omaan kertyneeseen ammattitaitoonsa tai ulkopuolisten lausuntoihin tehdessään päätöstä. Lapsen edun määrittäminen luo haasteellisen tehtävän juuri sosiaalityöntekijänä aloittaneelle henkilölle.

2.2 Lapsen etu sijaishuollossa

Mikkola ja Helminen toteavat (1994, 20-21), että vuoden 1984 lastensuojelulakiin ei sisälly muuta määrittelyä lapsen edusta kuin viittaus lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevaan lakiin. Pääpaino on siirtynyt materiaalisesta turvallisuudesta henkisen turvallisuuden puolelle korostaen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä sekä läheisiä ihmissuhteita, yhteydenpitoa läheisiin henkilöihin. Lapsen etu on asetettava tulkintojen ja valintojen ratkaisevaksi asiaksi.

Marjatta Bardy (2004, 197) painottaa, että lain mukaan toimittaessa lapsen etu menee vanhempien oikeuksien edelle. Hän toteaa, että demokraattisessa yhteiskunnassa yksityisyyttä on suojattava, mutta lasta ei saa kohdella kaltain. Molemmat arvot ovat perustavanlaatuisia, eikä tähän kaksijakoiseen yhteiskunnalliseen tehtävään ole kärjistyneissä ristiriitatilanteissa mitään yleistä tai lopullista ratkaisua.

Hyvän sijaishuollon merkitys lapselle näkyy sekä siinä, miten mielekkääksi lapsi kokee sijoituksen, että siinä, mitä vaikutuksia sijoituksella on lapsen käyttäytymiseen.

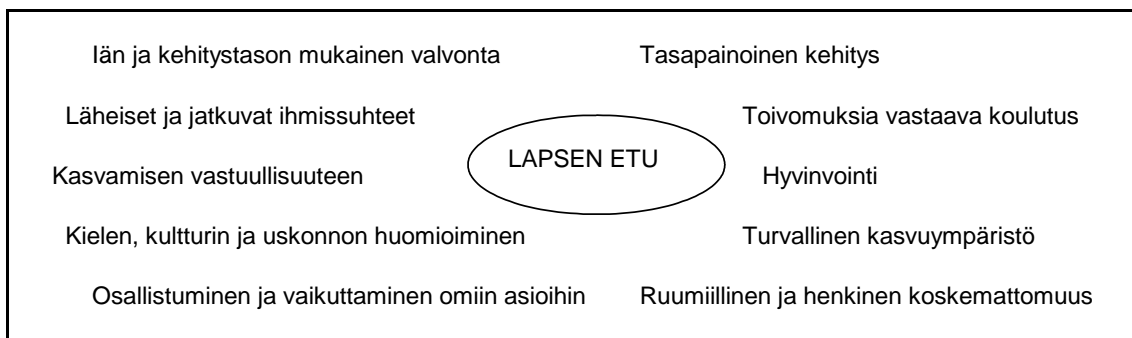
Sijaishuollon tärkeä ominaisuus on lapsen arjen mahdollistaminen ja samalla lapsen turvaaminen. Lapsen psykososiaalisia ongelmia korostettaessa sijaishuoltoon kohdistuvat odotukset koskevat tavallisen arjen sujumisen lisäksi hoitamista, kuntouttamista ja kasvattamista. Myös lapsen sosiaalista kiinnittymistä sijaishuollossa on arvioitava ja pyrittävä tukemaan vahvistamalla sijaishuoltopaikan sisäisiä suhteita ja lapsen läheissuhteita, ja tähän liittyen sijaishuoltoa on kehitetty yhteisökasvatuksena. Yksi suurimmista sijoitusten keskeyttämisen syistä on vastaamattomuus lapsen tarpeisiin. Lasten pääasiallisten kokemusten tulee sisältää myönteisiä asioita sijaishuollosta kotona asumiseen verrattuna. Lapsen tarpeisiin vastaaminen tarkoittaa, että tyydytetään ensisijaisia tarpeita, jotka ovat johtaneet sijoitukseen, ja toissijaisia tarpeita, jotka syntyvät sijoituksen aikana. (Pösö 2004, 204–211.)

Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta, hoivasta ja huolenpidosta. Tällöin lapsen etu on konkreettisten asioiden toteutumista perheessä. Lapsen etu toteutuu, kun perheessä täyttyvät seuraavat perusedellytykset: taloudellinen perusturva on taattu, kunkin perheenjäsenen yksilölliset tarpeet otetaan huomioon taloudenhoidossa, aikuiset toimivat toinen toistaan tukien, ovatpa he yksin- tai kaksinhuoltajia tai onpa kysymys laajennetusta perheestä, aikuisilla on oma ja lapsilla oma roolinsa, vanhempien ja lasten välillä on selvä sukupolviero, erimielisyydet pystytään sopimaan, perheellä ja sen jäsenillä on vuorovaikutussuhteita muihin sekä lapset kokevat tulevansa hyväksytyiksi lapsina, eivätkä vain muille etuja tuottavina välikappaleina. (Mahkonen 2007, 85–87.)

On pulmallista määritellä positiivisesti, mikä todella on yksittäisen lapsen etu. On ainakin helpompaa todeta, mikä ei ole lapsen etu, eli mitä on hänen etunsa vastaisuus. Silloin kysymys on edellä mainittujen tunnusmerkkien vastakohdista. Tällöin perheessä esiintyy taloudellista turvattomuutta, perheenjäsenten välistä taloudellista eriarvoisuutta, henkistä ja fyysistä väkivaltaa ja jatkuvia riitoja. Lapsi voi myös joutua kantamaan vastuun vanhemmistaan. Lisäksi esiintyy kyvyttömyyttä sopia erimielisyyksistä ja häiriötiloja sosiaalisessa kentässä samoin kuin lapsen arvostamista hyödyn tuojana, mutta ei itse lapsena. Tällöin lapsen etu ei toteudu.

Yhteenvetona voidaan tiivistää lastensuojelun tehtävä seuraavasti. Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava

vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut vaikuttavat lapseen. Kuvioon 1 olen kerännyt kirjallisuudessa ilmenneitä lapsen etua tarkasteltaessa huomioon otettavia tekijöitä.



KUVIO 1. Lapsen etuun vaikuttavia tekijöitä.

Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä.

Kuviossa 1 esitetyissä lapsen etuun vaikuttavista tekijöistä eräät nousevat selvästi esille mietittäessä lapsen sijoittamista oman perheensä ulkopuolelle toiseen perheeseen. Sijaishuoltopaikan ollessa toisen perheen luona kielen, kulttuurin ja uskonnon huomioiminen vaatii erityistä herkkyyttä. Laitoksessa neutraalisuus asioihin liittyen on helpommin toteutettavissa kuin perheessä. Kyseeseen saatavat tulla sijoitettavan lapsen tai sijaisperheen voimakkaasti esille tulevat kulttuuriset tekijät.

Jos sijaisperhe laskee tulotonsa kriisisijaisperheen saaman korvauksen varaan ja toisen puolison tulot muodostuvat tästä korvauksesta on mahdollista, että pitkän sijoituksen tuoma korvausten alentuminen ei mahdollistakaan olemaan työskentelemättä kodin ulkopuolella vaan jatkamaan kriisisijaisperheenä toimimista, etsimään töitä kodin ulkopuolelta tai palaamaan entiseen työhönsä jos siihen on mahdollisuus. Onko kriisisijaisperheeksi ryhtyvällä oltava taloudellisesti paremmassa asemassa oleva perhe

kuin tavallinen perhe. Kriisisijaisperheeksi ryhtyvä ja päivätyönsä jättävä harvoin voi palata kovin joustavasti aiempaan työhönsä ja tämä sisältää riskin liittyen pitkäaikaisen sijoituksen toteutuessa. Kriisisijaisperheen fyysiset tilat asettavat myös rajoituksia kuinka monelle lapselle voi tiloja tarjota ja helposti pitkäaikaissijoitus vie aiemman potentiaalisen tilaresurssin kriisisijoitukselta.

Taloudellisena seikkana kunnalle kriisisijaisperhesijoitukset ovat taloudellisempia kuin oman kriisijakson, kiireellisen sijoituksen laitospaikat. Laitospaikat aiheuttavat kustannuksia käyttöasteesta huolimatta, mutta perhesijoituksessa on kahdenlaista korvausta johtuen siitä onko valmiudessa ottamaan vastaan sijoitusta vai hoitamassa kiireellistä sijoitusta.

Lapsen etu huostaanotto-prosessissa määrittäytyy tapauskohtaisesti. Siihen vaikuttaa lapsen tilanne ja vallitsevat olosuhteet. Lapsen edun määrittäminen yleisellä tasolla huostaanotossa on varsin hankalaa ellei mahdotonta tilanteiden moninaisuuksien vuoksi. Yksittäistapauksissa on vaikeaa määrittellä mikä on ja mikä ei ole lapsen edun mukainen toimenpide. Tämä johtuu osin siitä, että tilanteet vaihtelevat aina sen mukaan, mistä kulloinkin on kysymys ja osin siitä, että lapset ovat hyvin eri ikäisiä ja erilaisia asioita tarvitsevia. Vaikka lainsäädännössä onkin asetettu ikäraajat juridisen toiminnan kehyksiksi niin mielestäni biologista ikää keskeisempi lapsen edun ja tarpeiden kannalta on hänen kehitystasonsa. Kehitystaso kertoo paljon lapsen todellisista tarpeista ja juuri lapsen tarpeita tulisi tarkastella hänen etunsa toteutumista arvioitaessa. Usein traumatisoituneen lapsen kohdalla kehitystason mukainen ikä ja papereiden ilmoittama biologinen ikä eivät kohtaa. Tilanteiden yksilöllisyyksien vuoksi huostaanotto-prosessissa ja lapsen sijoituksen aikana lapsen etua määrittävät monet tahot, esimerkiksi lapsi itse, hänen vanhempansa tai huoltajat, lapsen hoitotahot, opettajat, sosiaalityöntekijä, edunvalvoja ja sijaishuoltopaikan edustajat. Päätöksen lapsen edusta tekee ensikädessä kuitenkin sosiaalityöntekijä, mikä saattaa erota lapsen tai muiden mielipiteestä.

3 KIINTYMYSSUHDETEORIA LAPSEN EDUN MÄÄRITTÄJÄNÄ

Lapsen edun tapauskohtaisuudesta huolimatta voidaan kysyä onko lapsen edussa mikään absoluuttista. Tällä tarkoitan, että voidaanko jostakin asiasta sanoa yksimielisesti, että se on aina näin parempi lapsen edun kannalta, esimerkiksi sijaishuoltopaikkojen vaihtaminen tai niiden kokonaismäärä. Entä onko olemassa selviä ensisijaisia tiettyjä tavoitteita, joihin pyritään ja joita muutetaan vasta toissijaisesti lapsen edun valossa. Esimerkiksi onko perhe ennen sijaisperhettä ja tämä taas ennen laitosta sosiaalityöntekijän tekemien päätöksen pohjalla. Onko asioita lapsen etua määritettäessä, joita tarkistetaan aina ensisijaisena ja tyydytään ensimmäiseen vaihtoehtoon, joka ei ole lapsen edun vastainen. Vai vaatisiko lapsen edun määrittäminen kaikkien vaihtoehtojen laajaa kartoittamista ja niistä valita paras lapsen edun kannalta. Näiden asioiden tarkasteluun lapsen etua määritettäessä on tässä työssä valittu kiintymyssuhdeteoria, koska Tampereen uuden perhehoitomallin kerrotaan nojautuvan siihen. Kiintymyssuhdeteorian kautta voidaan tarkastella sijaishuollon eri vaiheita lapsen turvallisen kehittymisen kannalta. Lapsen edun käsitteen pulmallisuus, määrittämisen vaikeus ja lain toteuttamisen väljät rajat asettavat haasteita sen käytännön toteutumisessa. Lapsen edun nimissä voidaan tehdä suuriakin poikkeuksia tavanomaisista toimintatavoista. Lapsen etu huostaanottoprosessissa näyttää olevan aina tapauskohtaisesti määrittyvä. Voikin miettiä pystytäänkö kiintymyssuhdeteorian avulla määrittämään lapsen edun käsitettä kaiken kattavana priorisoituna toimintavaihtoehtojen listana. Seuraavaksi pyrin esittämään kiintymyssuhteen peruseriaatteet ja kuinka niitä voidaan ajatella hyödynnettävän lapsen sijaishuollon kannalta.

3.1 Kiintymyssuhdeteorian peruseriaatteet

Englantilainen John Bowlby (ks. Bowlby 1973) oivalsi, että ihmislapsella on synnynnäinen tarve kiinnittyä hoivaajaan, koska täysikasvuisen yksilön lähellä oleminen parantaa hengissä selviämisen mahdollisuuksia. Jokainen lapsi tarvitsee jonkun aikuisen lähelleen tai hän menehtyy. Lapsi ei vielä osaa lähteä äidin perään eikä pysty pitämään huolta äidin lähellä pysymisestä. Vauvan ainoa keino säädellä itsensä ja äidin välistä etäisyyttä on yrittää saada huomio itkemällä.

Koska aikuisen läheisyys on vauvalle välttämätön, kiintymyssuhteen muodostuminen on ensisijainen ja esiviritteinen prosessi, jonka käynnistyminen vaatii vain vähän virikkeitä (ks. Hautamäki 2001). Lapsi pyrkii alusta alkaen jäsentämään kokemuksiaan ja luomaan niistä ennakoitavia syiden ja seurauksien ketjuja aistihavaintojensa ja muistinsa avulla. Tavallinen äiti reagoi viivyttelämättä vauvansa itkuun ja selvittää ja poistaa sen syyn, jos tämä on suinkin mahdollista. Sitä vastoin esimerkiksi psykoottinen tai alkoholisoitunut äiti voi toimia lapsen kannalta arvaamattomalla tavalla, jolloin syiden ja seurausten ketjut jäävät kehittymättä lapsen mieleen. (Sinkkonen 2004, 1866-1873.)

Myöhemmin kiintymyssuhteesta tulee yksilöitynyt muutamaan läheiseen aikuiseen, jotka ovat tietysti tärkeysjärjestyksessä. Suomessa kiintymyssuhdeteorian uranuurtajana tunnetun lastenpsykiatrin Jari Sinkkosen mukaan kiintymyssuhteen voimakkuus riippuu siitä, kuinka paljon aikaa hoivaava aikuinen viettää lapsen kanssa. Äiti on yleensä merkityksellisempi isän ollessa pienemmässä roolissa. Tämä roolijako näkyy selvimmillään esimerkiksi lapsen loukattua itsensä, jolloin useimmat lapset haluavat lähelleen äidin. Puolen vuoden ikäiset lapset toivottavat kaikki kontaktit tervetulleiksi, mutta muutamaa kuukautta myöhemmin varaukseton hymyily on muuttunut vierastamiseksi. Vierastaminen on merkki vauvan ja äidin välisestä erityissuhteesta, jota ei käy korvaaminen. Sinkkosta tulkiten hyvän kiintymyssuhteen ja lapsen suotuisan kehityksen kannalta merkittävä tekijä on aikuisen viettämä aika lapsen kanssa.

Iän myötä lapset oppivat itkun ohella muitakin keinoja tutun aikuisen luona pysymiseksi. He yrittävät seurata pois lähtevää äitiä tai isää, protestoivat joutuessaan tästä eroon, huutavat perään tai kutsuvat nimeltä. Tällainen käytös vähenee lapsen kasvaessa mutta ei koskaan häviä kokonaan. Turvallisuuden tarpeet nousevat kaikenikäisillä ihmisillä pintaan erilaisten kriisien aikana. Silloin pelkkä toisen ihmisen fyysinen läheisyys helpottaa (Bowlby 1979). Huostaanottotilanteissa ja kiireellisissä sijaishuollon järjestämisissä voidaan vastata tähän Bowlbyn esittämään lapsen turvallisuuden tarpeeseen.

Jari Sinkkonen kiteyttää, että turvallisen kiintymyssuhteen kehittyminen edellyttää, että lapsi on elänyt verrattain pysyvässä ja ennakoitavassa ympäristössä ja että hän on saanut osakseen sensitiivistä huolenpitoa ja hoivaa.

Mitä kauemmin lapsi kärsii vaikeasta deprivatiosta, sitä todennäköisemmin hänelle kehittyy niin sanottu estoton kiintymyssuhdehäiriö. Tällöin hän ei tee mitään eroa aikuisten välillä vaan on yhtä valmis lähtemään kenen hyvänsä mukaan ja ahdistavissa tilanteissa hän ei osaa turvautua kehenkään tiettyyn aikuiseen. Ääritapauksissa lapsi ei ole kokenut ensimmäisten elinvuosiensa aikana yhtään ihmissuhdetta, johon hän olisi voinut kiinnittyä. Sinkkonen toteaa kuitenkin, että suurimmalla osalla lapsista palautumiskyky turvalliseen kiintymiseen on hämmästyttävä. (Sinkkonen 2001a, 499-504.) Sinkkonen esittämän turvallisen kiintymisen palautumiskyvylle tai muodostumiselle luodaan perusta järjestämällä sijaishuollon kautta lapselle toinen mahdollisuus.

3.2 Eri kiintymysmallit

Perustarpeiden tyydyttämisen kautta muodostuva ennakoitavuus luo perusturvallisuuden lapsen elämässä. Kun perusturvallisuuteen lisätään hoivaajan aitous saadaan turvallinen kiintymyssuhde. Howen (1999, ref. Kalland 2004) mukaan lapsi luo varhaisten hoivakokemusten perusteella vuorovaikutusmallin, joka sisältää kolme asiaa: lapsen sisäistys omasta itsestään, lapsen sisäistys vuorovaikutuksesta sekä lapsen sisäistys häntä hoivaavista aikuisista.

Turvallisesti kiintynyt lapsi on sisäistänyt vuorovaikutusmallin, jossa hän kokee olevansa huolenpidon arvoinen, ja hän on oppinut, että tunteitaan ja tarpeitaan voi turvallisesti osoittaa ja muihin voi turvautua. Tämä vuorovaikutusmalli toimii eräänlaisena pohjana, jota lapsi käyttää uusissa ihmissuhteissa elämänsä varrella. (Kalland 2004, 131.)

Mirjami Kalland (2001) esittää, että turvallisesti kiintyneen vauvan vanhempi on vastannut vauvan viesteihin sensitiivisesti. Sensitiivisyydellä hän tarkoittaa kolmea asiaa: vauvan viestit on havaittu, ne on ymmärretty oikein ja niihin on vastattu oikeaan

aikaan vauvan tarpeen edellyttämällä tavalla. Mekaaninen vastaus ei riitä, vaan vastaukseen liittyy sekä fyysisten tarpeiden että tunteiden samanaikainen huomioon ottaminen. Vauvan viesteihin vastaaminen sensitiivisesti asettaa sijaishuollossa vaatimukset lapsen ja hoivaajien yhteensovittamisen onnistumisesta. Turvallisen kiintymisen ehtona on siis onnistunut sijaishuoltoajan valinta.

Turvattomasti kiintyneellä lapsella on toisenlaiset kokemukset varhaisesta hoivasta. Hoivan puutteellisuudesta johtuen hän on sisäistänyt kielteisen käsityksen itsestään, vuorovaikutuksesta ja häntä hoivaavista aikuisista. Lapsi kokee itsensä arvottomaksi huolenpidolle. Hän ei usko tunteiden osoittamisen kannattavan eikä luota hoivaajiinsa. Turvattomasti kiintyneiden lasten vuorovaikutusmallissa voidaan erottaa kaksi ryhmää: vanhempansa välttelevästi ja vanhempansa ristiriitaisesti kiinnittynyt lapsi. (Kalland 2004, 131.)

Välttelevästi kiinnittyneen lapsen fyysisistä perustarpeista huolehditaan hyvin, mutta sen sijaan tunnepurkauksille ei ole annettu tilaa. Hänen on annettu ymmärtää, että rähinöinti on huonoa käytöstä ja vähintäänkin epäkohteliasta. Lapsi oppii estämään tunneilmauksiaan, koska ne johtavat äidin loittonemiseen. Tällöin lapsi mukautuu tilanteisiin ja tekee mieliksi toisille tukahduttaen omat tunteensa, koska kokee pääsevänsä näin helpommalla. Yleensä tällainen lapsi on miellyttävä toisten kanssa toimiessaan. Ollessaan yksin roolia ei tarvitse pitää yllä ja todellisuudessa alta paljastuu varsin apea ja surullinen lapsi, joka on jäänyt kunnollista hoivaa vaille. Jari Sinkkonen (1998, 108) esittää, että välttelevän kiintymisen mukaisia lapsia on monissa suomalaisissa aineistoissa runsas kolmannes. He ovat sosiaalisesti helppoja ja sopeutuvia ja heidän reippauttaan arvostetaan. Tavallisesti vanhemmat näkevät tällaiset välttelevästi kiinnittyneet lapset parhaiten kehittyneiksi. Suomessa välttelevien lasten hyveet ovat olleet todella korkeassa arvossa, koska meillä vihamielisten tunteiden ilmaiseminen on tulkittu huonoksi käytökseksi.

Vanhemman ennakoitamattomuus ei anna lapselle mahdollisuuksia tuntea oloansa turvalliseksi ja varmin keino saada vanhemman huomio on ilmaista voimakkaita kielteisiä tunteita. Tällainen kiintymyssuhde on turvaton ja ristiriitainen. Ristiriitaisesti kiinnittyminen on seurausta tilanteesta, joka on ollut täysin jäsentymätön. Tällöin häneltä on puuttunut pysyvä hoitaja joko päihdekulttuurissa elämisen tai useiden

sijoitusten johdosta. Kiinnittymättömän lapsen oireisiin kuuluu kaikkien ihmisten kanssa jutteleminen, syliin hakeutuminen ja vieraiden ihmisten kotiin pyrkiminen. Tällaiset lapset etsivät kenestä tahansa hoitajaa itselleen ja voivat kysyä aivan vierailta ihmisiltä heidän alkamisestaan vanhemmakseen. Lapsi ei suoranaisesti ole kiinnittynyt vaan oppinut tilanteiden vaihtuvuuden johdosta hakemaan hoivaa mistä vaan. Sinkkonen (1998, 108) toteaa, että ristiriitaisesti kiintynyt lapsi vaikuttaa keinottomimmalta selviytyä, mutta monet lapset käyttäytyvät uhmaiässä samalla tavalla. Lapsen turvattomuuden tunnetta lisää, jos sijaishuoltoapaikan aikuiset eivät vedä yhtä köyttä kasvatuseriaatteissa, rajojen asettamisessa tai toimintatavoissa lapsen kanssa. Samaan turvattomuuteen päädytään ainakin tilapäisesti kun lapsen sijaishuoltoapaikan vaihtojen yhteydessä tapojen muuttuessa.

Neljäntenä kiintymysmalliryhmänä turvallisesti, välttelevästi ja ristiriitaisesti kiintyneiden lisäksi esiintyy eräänlainen välttelevän ja ristiriitaisen kiintymyssuhteen sekoitus, jossa ei välttämättä ole mitään rakennetta. Vaikuttaa kuin mitään kiinnittymistä tai kiintymystä ei olisi tapahtunutkaan. Crittendenin (1995) mukaan tällainen kaoottinen kiinnittyminen syntyy täydellisen arvaamattomasta ympäristöstä, jossa fyysinen väkivalta ja hylkääminen uhkaavat.

Sinkkonen (1998, 109) luo toivoa, että kiintymyssuhde voi myös muuttua ajan ja tilanteen myötä. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi voi tilapäisesti muuttua vältteleväksi jouduttuaan uuteen ympäristöön ja tilanteeseen esimerkiksi aloittaessaan päiväkodissa ensimmäistä päivää. Vasta kun hän on oppinut, että hänet tullaan varmasti hakemaan kotiin, hän löytää jälleen entisen turvallisesti kiintyneen tapansa. Muutostilanteet saattavat siis hetkellisesti muuttaa lapsen toimintaa, mutta ennakoitavuuden ja turvallisuuden kautta lapsi voi nauttia jälleen päiväistään. Ajan myötä mahdollisesti muuttuva kiintymyssuhde käsitys antaa perustaa sijaishuollon tarjoamalle toiselle mahdollisuudelle lapsen elämässä.

3.3 Sijaishuoltoon liittyviä kysymyksiä

John Bowlby korosti, että lapsi tarvitsee turvallisia ja pysyviä ihmissuhteita ja että niiden katkokset voivat olla lapsen kehityksen kannalta riskitekijä. Toisen maailmansodan aikana Bowlby vastusti lasten erottamista vanhemmistaan, ja hän esitti nyrkkisääntönä, että lapsi voi olla vaurioitumatta erossa äidistään niin monta päivää kuin lapsi on vuosia vanha. (ref. Kalland 2004, 135-136.)

Kiintymyssuhdemallien pysyvyyteen liittyy myös kysymys lapsen suhteista muihin kuin omaan äitiin. Bowlbyn teoriaa on aina arvosteltu sen äitikeskeisyydestä. Mary Aisworth, jonka aikaansaannosta on kiintymyssuhteiden luokittelu, on oikonut jo melko varhain, että Bowlbyn esittämä sanoma on näin tullut väärinkäsityksen kohteeksi. Aisworthin (1965, 208) mukaan Bowlby kyllä painottaa äitihahmon merkitystä, mutta samalla sanoo, että äidin lapselleen tarjoamassa hoivassa ovat muut henkilöt tärkeitä tukipilareita. Lapsella on erillinen kiintymyssuhde äitiin ja isään. Nämä suhteet eivät aina ole samantyyppisiä, mutta ne voivat tasapainottaa toisiaan.

Kiintymyssuhdeteoriassa korostetaan sekä varhaisen hoivakokemuksen merkitystä että korjaavien ja korvaavien kokemusten merkitystä. Ihmisen elämänkaareissa on lukuisia mahdollisuuksia korvaaviin kokemuksiin. Sillä, millaiseen ympäristöön lapsi sijoitetaan, on luonnollisesti suuri merkitys lapsen kehityksen kannalta. Stowall ja Dozier (2000) esittävät, että kun pieni lapsi sijoitetaan perheeseen, jossa turvalliset sijaisvanhemmat huolehtivat lapsen psyykkisestä ja fyysisestä hyvinvoinnista, lapsikin kiinnittyy turvallisesti. He esittävät myös, että alle vuoden ikäinen lapsi kiinnittyy todennäköisemmin turvallisesti. Korjaavien kokemusten merkityksestä on myös toisenlaista näkemystä. Thompson (1999) on tutkimuksissaan päätenyt siihen, että kuusivuotiaista 80 % on saanut saman kiintymyssuhdeluokituksen kuin ollessaan vuoden vanha. Thompsonin tutkimuksen mukaan korjaavien kokemusten vaikutus näyttäisi olevan pieni, jos sijoitus tapahtuu ensimmäisen ikävuoden jälkeen. Tämä tulkinta pyrki sijaishuollossa mahdollisimman varhaiseen puuttumiseen alle vuoden iässä eikä antaisi suurta toivoa lapsen elämässä yli vuoden vanhana tehdyille sijaishuollon päätöksille.

Mirjam Kalland (2004, 136) esittää, että lapsen kannalta laitossijoitus on yleensä huonompi vaihtoehto kuin perhesijoitus, koska laitospäristössä lapselle ei voida taata pysyviä kiintymyssuhteita, vaikka tähän pyritäänkin nimeämällä lapselle omahoitaja. Kalland (2001, 231) toteaa myös, että valtaosa laitoshoidossa olleista lapsista kiinnittyy kuitenkin turvattomasti sijaisvanhempiansa. Laitospäristön puutteellisuuksista huolimatta laitossijoitus nähdään turvallisempina kuin vaihtoehto, että lapsi jätetään selviytymään pahoinpitelevien tai laiminlyövien vanhempiansa hoivan alaiseksi, josta mahdollisesti seuraa aiemmin mainittu Crittendenin esittämä kaoottinen kiinnittyminen.

Kalland ja Sinkkonen (2001) painottavat lapsen sijoituksen pysyvyyden merkitystä. Heidän mukaansa lasta sijoitettaessa moneen kertaan tämän kehitys vaurioituu, vaikka kaikki sijaisperheet tai laitokset olisivat turvallisia. Suomessakin on siirretty lapsia edestakaisin jopa kolmisenkymmentä kertaa. Useat siirtokerrat ovat muodostuneet, kun vanhempien tilanne muuttuu nopeasti suotuisan ja epäsuotuisan välillä. Siirroilta ei ole vältytty, koska todellista ja pysyvää muutosta tai kuntoutumista ei ole tapahtunut vanhempien tilanteessa.

4 TAMPEREEN KAUPUNGIN SIAISHUOLTOMALLI

Kiinnostukseni Tampereen malliin heräsi vuonna 2006 kuultuani useammasta lähteestä sen pyrkivän lapsen edun parempaan toteuttamiseen. Mallissa keskeisessä roolissa on perhehoidon tukiryhmä, joka resursoi ja tukee sijaishuoltopaikkoina olevia sijaisperheitä. Haastattelin heidän työryhmäänsä liittyen heidän toimenkuvaansa ja kuinka malli käytännössä toimii. Samalla lähestyin heitä saadakseni tietooni sosiaalityöntekijöitä, joilla olisi kokemusta vasta alkaneesta mallista haastatteluistani varten. Tämä luku pohjautuu heidän kanssaan käytyyn haastatteluun sekä selvitykseen (Känkänen & Laaksonen 2006, 37-39) sijaishuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista.

Tampereen sijaishuollon syyskuussa 2005 aloittamassa uudessa toimintamallissa kohderyhmänä oli alle 3-vuotiaat kiireellisesti sijoitetut lapset ja tavoitteena oli saada heidät sijoitetuksi suoraan perheeseen. Uuden mallin kohderyhmä on laajentunut sen toiminnan ensimmäisen puolen vuoden aikana käsittämään alle 12-vuotiaat kiireellisesti huostaanotetut. Tavoitteena on saada heidät kaikki sijoitettua suoraan perheisiin tilanteen sen salliessa. Esteinä kriisivaiheen perhesijoittamiselle saattavat olla biologisten vanhempien tavallista voimakkaampi aggressiivinen käyttäytyminen tai uhkailut sekä todennäköinen sijaisperheen häiriköinti. Este sijaisperheeseen sijoittamiselle saattaa olla myös sopivan sijaisperheen puuttuminen reservistä.

Päivystyspalvelut vastaavat kaikista lasten, nuorten ja perheiden kiireellisten sijoitusten ohjauksesta perheeseen tai hoitoyksikköön. Päivystyspalvelut ovat toimintavalmiina ympäri vuorokauden kaikkina viikonpäivinä. Asiakkaat ohjautuvat päivystyspalveluihin sijoittavan kunnan sosiaaliviranomaisen, sosiaaliasema Paussin tai poliisin kautta. Kaikki alle 3-vuotiaat kiireellistä sijoitusta tarvitsevat lapset ohjataan perhesijoitukseen tai yhdessä perheensä kanssa kriisiperheosastolle perhetukikeskukseen. Mahdollisuuksien mukaan myös vanhemmat lapset sijoitetaan suoraan perheeseen ilman laitospaikkaa. Virka-ajan ulkopuolella yksi ryhmän työntekijä on aina tavoitettavissa valmiina ohjaamaan ja tukemaan lapsen sijoittamista.

Tarvittaessa ryhmän työntekijä voi viedä lapsen perheeseen ja viipyä perheen tukena tarvittavan ajan. Työntekijät tukevat myös lapsen omia vanhempia. Perhehoidon osuutta pyritään lisäämään lasten sijaishuollossa. Tämä edellyttää sijaisperheiden nykyistä

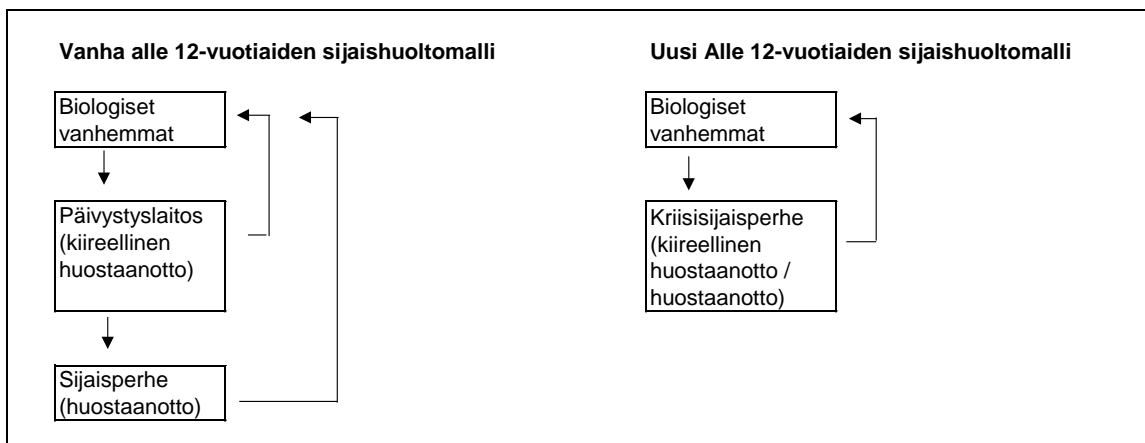
paljon intensiivisempää tukemista ja sijoitusvaiheessa sosiaalityöntekijän sijoittaman lapsen ohjaamista sopivaan sijaisperheeseen.

4.1 Kriisisijaisperheet sijaishuoltomallin sijoituspaikkoina

Aiemmin kiireellisessä sijoituksessa lapsi sijoitettiin Tampereella perhetukikeskuksen päivystysosastolle kriisivaiheen kartoittamisen ajaksi. Tällöin lapsen huostaanotto prosessi oli laitosalkuinen, jonka aikana selvitettiin lapsen mahdollisuudet palata kotiin tai tulla sijoitetuksi pitkäaikaisesti sijaisperheeseen tai laitokseen.

Vuonna 2005 aloitetun toimintamallissa kaupungilla on päivystyslaitoksen sijaan perheitä, jotka päivystävät mahdollisten huostaanottojen varalta. Sijoituksen alkuvaiheen luonteen vuoksi tällaisia sijaisperheitä kutsutaan uudessa mallissa kriisisijaisperheiksi, koska ne osallistuvat lapsen ja tämän biologisen perheen kriisivaiheen toteuttamiseen olemalla sijoituspaikkana kiireellisesti sijoitetulle lapselle. Kriisisijaisperheen rooli on kaksijakoinen. Ensinnäkin se on valmiina ottamaan kiireellisen sijoituksen johdosta sijoitetun lapsen tunnin varoitusajalla suoraan biologisten vanhempiensa luota perheeseensä mahdollisesti jopa keskellä yötä. Kiireellisen sijoituksen jälkeen lapsi saattaa palata biologisten vanhempiensa luokse, jos kriisitilanne on purkautunut jatkoselvittelyjen myötä. Toiseksi, jos kiireellinen sijoitus jatkuu huostaanotoksi niin toivottavaa olisi, että lapsi voisi jäädä kriisisijaisperheeseen eikä hänen tarvitsisi vaihtaa uuteen sijoituspaikkaan. Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista vaan lapsi saattaa olla erityistä hoivaa ja huolenpitoa vaativa ja kriisiperheen kapasiteetti ja voimavarat eivät tällaisessa tilanteessa välttämättä riitä.

Sijaishuoltomallissa huostaanoton alkuvaiheen lapsen laitosjaksoista halutaan luopua. Malli siis tukeutuu kiintymyssuhdeteoriaan, jossa pääpaino on laitettu lapsen tarpeille ja tunteille sekä varhaisen vuorovaikutuksen merkitykselle. Turvallinen kiintymyssuhteen syntyminen mahdollistetaan paremmin välttämällä lyhytjaksoisia sekä laitosomeisia sijoituksia. Lasta ei haluta pompottaa siirrellen häntä sijoituspaikasta toiseen ja hänelle halutaan taata päivittäisen hoivan antaja, joka huolehtii lapsen tarpeista. Ohessa yksinkertaistettuna lapsen pompottelua kuvaavat vanhan ja uuden mallin prosessikaaviot kuviossa 2.



Kuvio 2. Sijaishuollon vanha ja uusi malli huostaanotossa.

Uudessa sijaishuollon perhehoitomallissa osa kriisisijaisperheistä on päivystysvalmiudessa aina viikon kerrallaan. Tämän jälkeen ne ovat kriisisijaisperhereservissä ja vapautettuja tunnin valmiusvaatimuksesta. Tästä huolimatta ne saattavat saada soiton, jossa huostaan otettua lasta heille tarjotaan. Kun kriisisijaisperheeseen sijoitetaan lapsi he siirtyvät päivystys- ja valmiusvaatimusten ulkopuolelle. Tällöin halutaan rauhoittaa kriisisijaisperheen tilanne ja antaa mahdollisuus lapsen sopeutumiselle ja turvalliselle kiinnittymiselle sijaisperheeseen. Kun sijoitettu lapsi palaa kotiin tai jos kriisisijaisperheellä on vielä resursseja ja tilaa ottaa vastaan uusi sijoitettu lapsi se voi palata jälleen päivystysvalmiuteen.

4.2 Sijaisperheen rekrytointi ja koulutus

Jotta uusi malli voisi aloittaa toimintansa täytyy muodostaa sijaishuoltoresurssit, kriisisijaisperheiden joukko. Tähän tarvitaan halukkaita perheitä, jotka ovat valmiita pikaisesti ottamaan uuden jäsenen perheeseensä. Kriisisijaisperheet ovat tavallisia perheitä, joissa perhesuhteet ovat kunnossa ja uuden lapsen hoitamiseen löytyy resursseja, tilaa ja aikaa. Varsinaista ammatillista koulutusta kriisisijaisperheiltä ei vaadita, mutta heidän värväämisvaiheessaan Tampereen kaupungin lastensuojelun erityispalveluihin kuuluva asiakasohjaus Luotsi järjestää PRIDE-koulutuksen (P=Parents' =vanhempien, vanhemmille, R=Resources for =voimavara, I=Information =tietoon, D=Development =kehittymiseen, E=Education =oppimiseen), jossa tutustutaan sijaisvanhemmuuden moninaiseen toimintakenttään ja sen tarjoamiin ja

asettamiin haasteisiin. Perheiden rekrytointi tapahtuu asiakasohjaus Luotsin järjestämien yleisötilaisuuksien avulla. Halukkaille järjestetään tämän jälkeen PRIDE-koulutus, jossa ryhmän koko on kuudesta kahdeksaan perhettä.

PRIDE-koulutuksen kesto on 27 tuntia ja tapaamisia tämän toteuttamiseen voi olla kahdeksasta yhdeksään kertaa. Tapaamisten lisäksi perhe suorittaa kotitehtäviä, joissa vanhemmat pohtivat omaa menneisyyttään ja valmiuksiaan sijaisvanhemmaksi. Koulutuksen tarkoitus on antaa todellinen kuva mitä sijaisvanhemmuus edellyttää ja minkälaisia ominaisuuksia se vaatii. Tarkoituksena ei ole valmentaa näiden osa-alueiden ammattilaisia, vaan antaa näkökulma omiin valmiuksiin ja siihen missä on kehittämisen varaa. Kurssin lopussa kouluttajat yhdessä perheen kanssa keskustelevat kahden kesken perheen valmiuksista ryhtyä sijaisperheeksi ja laativat yhdessä perheen tilannetta ja kykyjä kuvaavan loppuarvioinnin, joka on perheen avuksi kehittyä jatkossa.

4.3 Perhehoidon tukiryhmä

Koska rekrytoituilta kriisiperheiltä ei vaadita ammatillista koulutusta, niin uudessa mallissa heidän tukemisekseen on järjestetty tukiryhmä, joka auttaa ongelmatilanteissa. Kriisisijaisperhettä ei siis jätetä painiskelemaan huostaanotetun lapsen kanssa yksinään.

Tukiryhmässä oli mallin alkuvaiheessa viisi työntekijää ja 13 kriisisijaisperheenä toimivaa perhettä työllistävät heidät kokonaisvaltaisesti. Tukityöryhmällä on ympärivuorokautinen päivystys ja heidän ajastaan paljon kuluu puhelimesta vastailen ongelmatilanteisiin sekä koordinoissa ja sopiessa lapsen hoitoon liittyviä asioita. Tukiryhmä näkee vahvuudekseen helpon tavoitettavuutensa varsinkin kriisiperheiden ja biologisten vanhempien taholta. ”Vaikka et sosiaalityöntekijää tavoitakaan, niin meihin saat yhteyden” totesi ryhmän eräs jäsen.

Tukityöryhmä osallistuu kriisisijaisperheiden PRIDE-valmennukseen osallistumalla yhden koulutuskerran paneelikeskusteluun. Valmennukseen osallistuneiden perheiden loppuarviointia käytetään lähtökohtana kriisisijaisperheiden soveltuvuutta arvioitaessa kulloisenkin sijoitettavan lapsen kohdalla. Tukiryhmä tarkoittaa vielä PRIDE-koulutuksen loppuarviointia omassa haastattelussaan, jolloin täsmennetään perheen

toiveita ja valmiuksia kriisisijaisperheiksi ryhtyviltä. Tämä toimii hyvänä pohjana kun määritellään perheen valmiuksia suhteessa sijoitettavan lapsen asettamiin vaatimuksiin. Tukiryhmän pitää tuntea kriisisijaisperheen tilanne mahdollisimman hyvin, jotta perheen ja huostaan otetun lapsen yhteensovittaminen olisi käytettävissä olevista vaihtoehdoista paras mahdollinen. Tukiryhmällä on siis pohjatiedot vastaanottovalmiudessa olevista kriisiperheistä ja he ohjaavat kulloinkin sijoitettavan lapsen oikeaan perheeseen.

4.4 Lapsen etu uudessa mallissa

Tampereen mallin eräänä johtoajatuksena on, että pyritään *minimoimaan sijoituspaikkojen määrää* huostaanotetun lapsen kohdalla. Lapsen edun toteutumisenä tätä tukee Jari Sinkkosen (2001) esittelemä Varilon (1993) tutkimus. Tutkimuksessa oli aineistona 414 Pelastakaa Lapset ry:n kautta vuosina 1954-56 adoptoitua lasta, joiden mielenterveyspalvelujen ja päihdehuollon palvelujen käyttöä sekä rikosrekisteriin joutumista selvitettiin. Varilo päätyi tutkimuksessaan siihen, että ottovanhempien ominaisuuksilla oli suuri merkitys lapsen mielenterveyden kannalta. Hän havaitsi myöskin yhteyden syntymän ja ottokotiin pääsemisen välisen ajan tapahtumien ja myöhempien ongelmien välillä. Mitä huonompaa hoitoa ja turvaa lapsi sai kotia odottaessaan ja mitä enemmän sijoituspaikan vaihdoksia oli, sitä todennäköisemmin hänellä esiintyi psyykkistä oireilua nuoruusiän loppuvaiheessa.

Sijoituspaikkojen määrän minimoimisen ohella Varilon (1993) tutkimus herättää Tampereen mallille myös kyseenalaistuksen. Tutkimuksessa löytyi merkittävänä tekijänä myös ottovanhempien sopivuus, joka voidaan rinnastaa Tampereen mallissa sijaisvanhempien sopivuuteen. Kykeneekö tukiryhmä *yhteen sovittamaan, mätsäämään* lapsen ja kriisisijaisperheen pelkän lapsesta saamansa kirjallisen tiedon tai lyhyen tilannekuvauksen perusteella? Tieto lapsesta voi olla vaillinaista tai sitä ei ole kertynyt asiakkuuden puuttuessa, kuitenkin sopiva perhe pitäisi löytää jopa pitkäänkin sijoitukseen heti ensi yrittämällä. Sinkkonen esitteli myös Brittiläistutkimuksen (Rutter ym. 1998), jonka mukaan lapset olivat uuteen sijaisperheeseen tullessaan sairaalloisia, pienikasvuisia ja kognitiivisessa kehityksessä huomattavasti ikätasoisistaan jäljessä. Neljän vuoden ikään mennessä alle puolivuotiaina tulleet lapset olivat kuitenkin

ottaneet ikätoverinsa kiinni lähes kaikissa ominaisuuksissa. Yli puolivuotiaina adoptoitujen lastenkin edistyminen oli vaikuttavaa mutta ei aivan yhtä hyvää. Sijoituksella on siis *korjaava vaikutus* lapsen kehitykseen ja kiintymyssuhteen eheytymiseen. (Ref. Sinkkonen 2001a, 499-504.) Tampereen malli saa tukea myöskin tästä, sillä otollinen sijaisperhe saa aikaan kurssimuutoksen lapsen epäsuotuisassa kehityksessä mahdollistamalla lapsen edun toteutumisen hänen suotuisassa ja turvallisessa kehityksessään.

Lapsen ja sijaisperheen yhteensovittaminen nivoutuvat selkeästi toisiinsa. Yhteensovittamisen epäonnistuessa heti alussa johtaa uuden sijaisperheen etsintään. Samoin huostaanoton jatkuessa pitkäaikaisen sijoituksen toteutumisen mahdottomuus kriisisijaisperheessä johtaa myös uuden sijaisperheen etsintään. Tähän voi olla syynä ihmisten välinen henkilökemia, lapsen edun toteutumattomuus tai lapsen liian haastava tilanne sijaisperheelle. Tällöin lapsen kohdalla sijoituspaikkojen määrä ei ole vähentynyt vanhaan malliin verrattuna. Vanhan mallin vahvuutena oli sen tarjoama parempi mahdollisuus lapsen ja sijaisperheen yhteensovittamiseen, varsinkin jos huostaanotto jatkuisi pitempiaikaisena sijaisperheessä. Vanhan mallin huostaanoton alun laitosjaksolla mahdollistui parempi aikaresurssi lapsen tarpeiden ja luonteenpiirteiden selvittämiseen sekä sopivan sijaisperheen löytäminen näitä tarpeita vastaaviksi.

Lapsen saaman *kiintymyssuhdeluokituksen pysyvyys* on ristiriitainen varsinkin huostaanottoja ja sijaishuoltoa tarkasteltaessa. Eräät tutkimukset osoittavat, että nuorena saatu kiintymyssuhdeluokitus pysyy varsin hyvin (ks. Punamäki 2001, 175-176; Thompson 1999), vaikka olosuhteet muuttuisivatkin, kun taas toiset tutkijat eivät ole löytäneet juuri mitään pysyvyystaipumusta (ks. Lewis 2000, 707). Thompsonin (1999) tulokset eivät tue Tampereen mallia eivätkä muutakaan lapsen huostaanottoa ja sijoittamista, jos tarkastelussa ovat näiden toimien korjaavat vaikutukset vanhempien lapsien huostaanotoissa. Tampereen mallissa lapselle halutaan turvata mahdollisuus kiintymyssuhteen muodostumiselle ja yhtenä tekijä on perheenomainen ilmapiiri sijaisvanhemman hoitaessa uskoen että uusi mahdollisuus auttaa turvalliseen kiinnittymiseen.

Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsen *useat lyhytaikaiset sijoitukset eri paikoissa* eivät anna hyviä edellytyksiä turvallisen kiintymyssuhteen syntymiselle. Jari Sinkkonen ja Mirjam Kalland (2001, 522) ovat törmänneet tutkimuksessaan tapaukseen, jossa lasta oli siirrelty kodin ja sijaishuoltopaikkojen välillä 30 kertaa. Tällainen siirtely ei anna mahdollisuutta kiintymyssuhteen muodostumiselle. Myöskään laitospäiväjaksoa ei nähdä pienen lapsen (ks. Kalland 2004, 136; 2001, 231) edunmukaisena *henkilökunnan vaihtuessa* keskimäärin kahdeksan tunnin työvuorojen tahdissa. Lapselle ei suoda mahdollisuutta kiinnittyä tiettyyn hoivaa antavaan henkilöön, vaikka hänelle olisikin nimetty omahoitaja. Omahoitaja ei ole kuitenkaan päivittäin lapsen kanssa säännöllisessä vuorovaikutuksessa vaan työvuorojensa mukaisesti. Työvuorot saattavat osua öihin ja välillä kolmivuorotyöstä seuraa pitkiäkin vapaita. Lapsi kuitenkin kaipaa jatkuvuutta, ennakoitavuutta sekä säännöllistä päivärytmiä ja vuorovaikutusta hoivaa antavan henkilön kanssa, jotta kiintyminen voisi muodostua turvalliseksi. Tampereen uusi perhesijoitusmalli pyrkii tarjoamaan lapselle mahdollisimman pienenä ja mahdollisimman nopeasti mahdollisuuden turvalliseen kiintymyssuhteeseen. Kiintymyssuhde muodostuu helpommin, kun ympärillä ei ole hoivaa tarjoamassa saman vuorokauden aikana toistakymmentä laitospäiväympäristön työntekijää vaan perheenomaisen selkeästi jäsennettävissä olevan yhteisön vanhempi.

Vanhan laitospäivämallin vahvuutena oli lapsen tiiviimpi mahdollisuus *yhteydenpitoon biologisiin vanhempiin*. Laitospäiväympäristössä biologisilla vanhemmilla oli helpompi tavata lastaan. Päivittäiset vierailut osastolle olivat mahdollisia. Kiintymyssuhdeteorian valossa lapsen yhteydenpito vanhempiin on tilanteesta riippuen luokiteltavissa joko lapsen edun mukaiseksi tai vastaiseksi. Tämä johtuu huostaanoton perusteista ja siitä onko tarvetta rauhoittaa tai suojata lapsen tilanne vanhempien toimilta. Tampereen uusi malli ei kuitenkaan tarjoa niin joustavia mahdollisuuksia yhteydenpidolle, vaikka kyseessä olisikin lapsen etu. Perhesijoituksessa biologisten vanhempien päivittäiset kyläilyt eivät yleensä ole mahdollisia.

Taulukkoon 1 on koottu lapsen etuun liittyviä piirteitä sijaishuollossa sekä kuinka nämä toteutuvat Tampereen sijaisperhealkuisessa mallissa. Kiintymyssuhdeteoria ja lapsen etu toteutuvat Tampereen perhehoitomallissa lasten huostaanotoissa, kunhan huostaanotetun lapsen ja sijaisperheen yhteensovittaminen onnistuu. Tiivis yhteydenpito huostaanoton aikana biologisiin vanhempiin ei ole yksiselitteisesti lapsen edun kannalta

aina positiivinen asia, joten uuden mallin valossa se saa negatiivisen merkityksen vasta, jos tiivis yhteydenpito olisi lapsen edun mukaista. Tästä johtuu, että taulukkoon 1 lapsen etu kohtaan ”yhteydenpito biologisiin vanhempiin” on merkitty kysymysmerkki, koska se riippuu biologisessa perheessä aiemmin vallinneesta tilanteesta. Miinusmerkki Tampereen uuden mallin kohdassa ”yhteydenpito biologisiin vanhempiin”, koska sen mahdollisuus on selvästi rajoittuneempaa nyt kuin vanhassa mallissa.

Taulukko 1. Lapsen edun ja Tampereen uuden perhesijoitusmallin ominaisuuksia.

	Uusi malli	Lapsen etu
Sijaisperheen yhteensovittaminen	-	+
Ei lapsen siirtelyä, "pompottelua"	+	+
Kiintymyssuhteen synty	+	+
Yhteydenpito biologisiin vanhempiin	-	?
Perhesijoitus, hoivaajan vaihtumattomuus	+	+

Kiintymyssuhdekirjallisuudessa on löydettävissä erinäisiä tuloksia, mutta kahdesta asiassa ne olivat yhtenevässä rintamassa sijaishuollon osalta. Ensinnäkin lapsen pompottelu ja siirtely useiden eri paikkojen välillä ei ole kiintymyssuhteen muodostumisen eikä siis lapsen edun mukaista. Toiseksi laitossijoitus vaihtuvine henkilökuntineen ei ole pienen lapsen paikkana hyväksi turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Käytän opinnäytetyöni empiirisessä osuudessa kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin haastattelun. Keräämäni aineiston analysoin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä sekä abduktiivista päättelyä, sillä havaintojen tekoon liittyy ennalta johtoajatus, joka työssäni on kiintymyssuhdeteoria ja sen tutkimustuloksin osoittamat piirteet sijaishuollon järjestämisessä lapsen edun mukaisesti.

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen tehtävänä on ymmärtää ja tulkita, ei selittää. Kvalitatiivinen tutkimus on nimensä mukaisesti enemmän kiinnostunut laadusta kuin määrästä. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla on mahdollista päästä tutustumaan yksilön tai ryhmän elämismaailmaan ja tapaan antaa asioille merkityksiä. Tutkimusaineisto kerätään luonnollisissa ja aidoissa tilanteissa ja niitä käsitellään ainutlaatuisina. Kvalitatiivinen tutkimus vaatii pohjaksi vahvan teoreettisen osuuden. Ilman sitä tutkimuksesta voi tulla pelkkä intuitioon tai mielipiteisiin nojautuva näkemys tutkittavasta asiasta. Kvalitatiivinen tutkimus vaatii tutkijalta myös luovuutta ja rohkeutta lähestyä ihmisiä ja kohdata heidän ajatusmaailmansa ilman valmiita oletuksia. Tällaisessa tutkimuksessa tutkija on voimakkaasti mukana tulkitsijana. (Koivula, Suihko & Tyrväinen 2002, 31.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen analyysitapa on aineistosidonnainen ja vapaamuotoinen, joka perustuu laadullisten erojen ja yhtäläisyyksien luokitteluun ja tulkintaan. Laadullisella tutkimuksella voidaan lähestyä mm. toimintatapoja ja saada ideoita palvelujen sisällön kehittämiseen. (Koivula, Suihko & Tyrväinen 2002, 37.)

Valitsin työni empiiriseen osuuteen laadullisen tutkimusmenetelmän, koska tavoitteenani on kuvata sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä Tampereen perhehoidon toimintamallista liittyen lapsen etuun ja omaan työnkuvaansa. Laadullista tutkimusmenetelmää apuna käyttäen voin tutkia ja analysoida näitä kuvauksia.

5.1 Haastattelu aineiston keruun menetelmänä

5.1.1 Teemahaastattelu

Tämän tutkimuksen empiirisen aineiston hankin teemahaastattelujen avulla. Teemahaastattelu on niin sanottu puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoidulle haastattelulle on tyypillistä se, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 204-205.) Haastateltaville etukäteen toimitettu haastattelurunko on liitteessä 1. Jätin teemahaastattelurungon mahdollisimman avoimeksi ja yleiselle tasolle apukysymysten osalta. Haastattelurungon tarkoitus oli herätellä ennalta haastateltavia miettimään uuteen perhesijoitusmalliin liittyviä seikkoja lapselle tärkeiden asioiden kannalta. Haastattelurunkoon valitsemani kysymykset jaottelin kolmeen eri ryhmään, jossa mallia tarkasteltiin lapsen kannalta, lähiverkoston kannalta ja sosiaalityöntekijän työn kannalta. Nämä kaikki osa-alueet liittyvät lapselle tärkeisiin asioihin ja täten lapsen edun toteutumisen arvioimiseen.

Lapsen huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen näyttäytyvät kolmelta taholta siis lapsen kannalta, lähiverkoston kannalta ja viranomaistoimintaa suorittavan sosiaalityöntekijän kannalta. Resursseista johtuen näiden kolmen näkökulman tarkastelussa käytettiin vain sosiaalityöntekijöiden tuottamaa aineistoa. Tähän valintaan vaikutti resurssien lisäksi se, että sosiaalityöntekijä valvoo lapsen etua ja hänellä pitäisi olla lapsen asioiden hoitamiseen liittyvä informaatio. Haastatteluissa siis pyrittiin selvittämään sosiaalityöntekijöiden kokemuksia, näkemyksiä ja mielipiteitä uuden mallin vaikutuksista eri osallisille.

Haastattelun etuna muihin tiedonhankintamenetelmiin verrattuna on se, että siinä voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen ja vastausten mukaan. Lisäksi haastattelu korostaa ihmistä aktiivisena subjektina ja sen avulla vastaukset voidaan sijoittaa laajempaan asiayhteyteen. Haastattelun luotettavuutta lisää mahdollisuus syventää vastauksia kysymällä tarkentavia tai pinnallisiksi muutoin jääviä kysymyksiä haastattelun kuluessa. (Hirsjärvi ym. 1997, 201-205.)

Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen ja Saari (1995, 86) mainitsevat erityisesti teemahaastattelun vaikeudeksi sen, että useimmat haastateltavat puhuvat asioiden vierestä ja toiset taas eivät saa sanotuksi mitään. Syrjälä ym. tosin toteavat myös, että juuri näissä tilanteissa haastattelun hyvät puolet, kuten joustavuus, ovat eduksi. Lisäksi haastattelija ei voi lukkiutua omiin teemoihinsa liikaa, vaan hänen täytyy hyväksyä tutkimustehtävän ja aineiston muotoutuminen osin haastateltavien ehdoilla.

Tutkimuksessani teemahaastattelu olikin mielestäni sopiva tutkimusaineiston hankintamenetelmä, sillä en halunnut ennalta tiukkaa kehikkoa kysymyksilleni. En ajatellut, että pystyisin ennalta määrittelemään yksityiskohtaisten ja tiukkojen kysymyksien kautta kaikkia olennaisia seikkoja, jotka tarvittaisiin sosiaalityöntekijöissä uuden mallin synnyttämistä ajatuksista ja kokemuksista kartoittamaan. Ajattelin, että teemat helpottaisivat haastateltavia kertomaan ajatuksistaan ja kokemuksistaan lastensuojelun uuden toimintamallin parissa sekä pitäisivät avoinna asian tiimoilta nousevien uusien asioiden ilmentymismahdollisuuden. Kattavan kyselylomakkeen tai tiukasti strukturoidun haastattelun en katsonut toimivan kohdallani tutkittavan toimintamallin uutuuden ja oman kertyneen tietopohjani vuoksi.

Jotta olisin kyennyt suorittamaan haastatteluja ja keskustelemaan käsitteistöllä sekä ymmärtämään mallin teknisen prosessin perehdyin Tampereen uuteen perhehoitomalliin osallistumalla siihen liittyviin informaatiotilaisuuksiin ja keskustelemalla mallin kannalta keskeisessä asemassa oleva perhehoidon tukiryhmän kanssa, joka toimii lapsen huostaanoton suorittavan sosiaalityöntekijän, sijaishuoltopaikkana toimivan perheen ja huostaanotetun lapsen biologisen perheen rajapinnassa.

5.1.2 Haastateltavien valinta ja valikoituminen

Tutkiakseni Tampereen mallin toimivuutta ja lapsen edun toteutumista sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta kerrottuna käyttäen viitekehyksenä hyvin keskeisessä asemassa olevaa kiintymyssuhdeteoriaa päädyin keräämään aineistoni tutkimukseen haastattelemalla Tampereen kaupungin alueen lapsipuolen sosiaalityöntekijöitä heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään kaupungin uudesta perhesijoitusmallista. Haastatteluja lähdin hankkimaan keväällä 2006 lähestyiden alueiden

johtavia sosiaalityöntekijöitä ensiksi sähköpostitse kertoen tutkimuksestani ja liittäen haastattelurungon, jossa oli haastattelun pohjaksi ajatuksia ja näkökohtia liittyen uuteen malliin. Sähköpostien jälkeen soitin ja tarkistin olivatko johtavat sosiaalityöntekijät saaneet viestini. Kerroin vielä pääkohdat tutkimuksestani ja sosiaalityöntekijöiden merkityksen sille ja tarjouduin lähettämään uudelleen aiemmin lähettämäni tiedot. Johtavat sosiaalityöntekijät lupasivat välittää tietoa asemiensa kokouksissa, mutta eivät luvanneet alaistensa osallistumista vaan sanoivat kunkin osallistuvan oman halukkuutensa mukaan. Yhteydenottoja johtavien sosiaalityöntekijöiden välittämänä ei tullut, joten lähestyin uuden mallin parissa toimivaa tukiryhmää, joka hoitaa ja tietää kulloinkin vapaana olevat sijoituspaikat. Tukiryhmältä sain sosiaalityöntekijöiden nimiä, jotka ovat olleet heidän kanssaan tekemisissä ja sijoittamassa kiireellisesti perheeseen syyskuun 2005 jälkeen. Sain tukiryhmältä 12 sosiaalityöntekijän nimet.

Huhtikuussa 2006 lähestyin suoraan saamani listan sosiaalityöntekijöitä sähköpostitse kahdesti vailla tulosta. Kesän 2006 rauhoitin haastattelujen hankkimisen osalta ja heti syyskuussa lähetin sähköpostit uudelleen ja soitin sosiaalityöntekijöille lähettämäni sähköpostieni johdosta tarkistaen olivatko saaneet niitä. Samalla pyrin saamaan selvän vastauksen kunkin mahdollisesta halukkuudesta osallistua haastatteluun. Tehdessäni yhteydenottoja totesin, että sosiaalityöntekijöitä on vaikea tavoittaa. Lopulta saatuani puhelimitse kiinni muutamia sosiaalityöntekijöitä sain sovituksi haastatteluajoja marraskuulle 2006 kolme kappaletta. Haastattelut olivat osallistujamääriltään erilaisia. Ensimmäisessä oli kyse ryhmähaastattelusta, toisessa yksilöhaastattelusta ja kolmannessa työparihaastattelusta. Haastattelujen kokoonpanon erilaisuuteen päädyin siksi, että pelkkien yksilöhaastattelujen saaminen oli todella työlästä ja ryhmä sekä pari haastattelun kautta sain suostumaan ja sovituksi useampia sosiaalityöntekijöitä haastateltavaksi. Samalla sain kokemusta erilaisista haastattelutilanteista. Tutkimuksellisesti en nähnyt ongelmana sitä, muodostuuko haastatteluaineistoni kokoonpanoltaan samanlaisista haastatteluyksiköistä vai monimuotoisemmista kokoonpanoista.

Alkujaan haluni haastattelujen osalta oli keskittyä ryhmä- tai työparihaastatteluihin. Ajattelin, että nämä haastattelukokoonpanot mahdollistaisivat rikkaamman keskustelun eri aiheiden ympärillä kuin yksilöhaastattelut. Haastateltavat voivat tukea toisiaan ja toistensa sanomisista asiat voivat lähteä moninaisemmin liikkeelle, jolloin

haastattelijalle voi jäädä pienempi rooli keskustelussa ja antaa tilaa haastateltaville keskenään vuoropuhelun muodossa. Muiden jakamat kokemukset voisivat tuoda toistenkin kokemuksia tai niihin liittyviä ajatuksia esille enemmän kuin pelkkä itsepuhdistelu tai kahdenkeskinen keskustelu haastattelijan kanssa. Näin haastateltavien keskinäisenkin vuoropuhelu voisi tuoda enemmän asiaan liittyviä seikkoja esille ja haastateltavat voisivat tukea toistensa osallistumista keskusteluun ja tuoda uusia ideoita omien tapauksiensa ja käsityksiensä pohjalta. Haastatteluja sopiessani ilmeni, että työparit eivät ole välttämättä pysyviä lastensuojelulinjalla, vaan yksi sosiaalityöntekijä toimii vastuullisena asiakastapauksissa ja ottaa työparikseen kuka kulloinkin on asemalla käytettävissä. Samalla ilmeni, että yhteisen ajan sopiminen on varsin hankalaa sosiaalityöntekijöiden täysien kalentereiden johdosta. Erilaisten haastattelukokoonpanojen sallimiseen päädyin huomatessani, että yleisestikin haastateltavien saaminen oli vaikeata, joten en halunnut rajata tarjoutuvia haastattelumahdollisuuksia entisestään. Nämä kolme haastattelua edustivat yksilö-, työpari- ja ryhmähaastattelua ja toteutuivat sovitusti ja ne toteutuivat marraskuun 2006 kuluessa kunkin haastattelun tapahtuessa yhden tapaamiskerran kuluessa. Saamastani 12 nimestä poiki yhdeksän sosiaalityöntekijän osallistumisen haastatteluihin ja heistä neljä kuului saamalleni listalle.

Näiden kolmen haastattelun sopimiseen olin ryhtynyt keväällä ja useiden tavoittamisyritysten jälkeen saanut sovituksi kolme marraskuulle 2006, yli puolen vuoden päähän aloituksestani. Pohdin johtuiko hiljainen käynnistyminen lähestymistavastani vai siitä, että haastattelututkimuksiin osallistuminen ei ole kiireisien sosiaalityöntekijöiden toivelistalla. Totesin, että sähköpostiin on helppo olla vastaamatta mitään, vaikka lukisikin. Siitäkään itselläni ei ole varmuutta kuinka moni niitä luki ennen soittoani. Puhelimitse lähestytyäni, asiani selittäen ja tarjoutuen vielä lähettämään haastattelurungon sähköpostitse uudelleen tunsin toimivan sitouttavampana toimintatapana ja mahdollistaen henkilökohtaisen kontaktin, jossa on vaikeampi sanoa ei jos todellista syytä kieltäytymiselle ei ole. Pelkän sähköpostin varaan jätetty haastattelupyynnö on passiivinen eikä suoranaisesti vaadi toimenpiteitä vastaanottajalta.

Joulukuksi 2006 rauhoitin haastattelupyynnöt ja jälleen alkuvuodesta 2007 lähestyin perhehoidon tukiryhmää toivoen saavani uusia sosiaalityöntekijöiden nimiä, jotka olisivat olleet perhesijoitusmallin kanssa tekemisissä. Malli oli ollut nyt käynnissä

syyskuusta 2005, siis lähes puolitoista vuotta. Sain nimiä 29 kappaletta, joista kuutta olin jo haastatellut ja viisi oli ollut jo edellisten nimien listalla. Uusia nimiä oli nyt 18. Yritin sopia näiden 18 sosiaalityöntekijän kanssa haastattelua ja samalla yritin vielä aiemmin tavoittamattomiani sosiaalityöntekijöitä. Näiden tiimoilta sain sovituksi kaksi yksilöhaastattelua maaliskuulle 2007 ja yksi henkilö lupasi yrittää lastensuojelutiiminsä osallistumista haastatteluun.

Näin siis haastattelujen kohderyhmä ja tutkimusaineistoni lähde on itse asiassa alkuperäisen valintani lähtökohdista valikoitunut haastateltavista käsin nykyiseksi viiden teemahaastattelun ja niihin osallistuneen 11 sosiaalityöntekijän ääneksi 29 potentiaalisen haastateltavan joukosta. Alkuperäinen tekemäni valinta ja haluni saada ainakin yksi haastattelu kultakin Tampereen alueelliselta sosiaaliasemalta ei toteutunut. Ajattelin, että kullakin asemalla lastensuojelulinjan sosiaalityöntekijät jakavat kokemuksiaan ja tilanteitaan keskenään ja tällöin yksikin haastattelu kultakin alueelta voisi antaa kuvaa useammastakin tapauksesta, työntekijöiden yhteistoiminnan ja yhteisten asiakastapausten vuoksi. Tämä ajattelu olisi toiminut ehkä loogisemmin jos olisi ajatellut että yksi haastattelu kustakin lapsilinjan tiimistä, sillä isommilla sosiaaliasemilla on enempi kuin yksi tiimi, joka työskentelee tiiviimmin asiakastapausten kanssa yhdessä.

Osa tavoittamistani sosiaalityöntekijöistä on ollut haluttomia osallistumaan haastatteluun. Osa on todennut, että ei ole ollut uuden perhesijoitusmallin kanssa tekemisissä eivätkä täten koe itseään soveliaaksi osallistumaan. Osa taas on siirtynyt jo huostaanottoja tekevien sosiaalityöntekijöiden tehtäväkentän ulkopuolelle ja vaikka kokemusta olisi ensimmäisen vuoden osalta kokevat, että eivät kuulu haastateltavien kohderyhmään. Yrittäessäni sopia haastatteluja olen törmännyt moniin tapauksiin, jossa sosiaalityöntekijä yrittää enemmänkin sovittaa itsensä haastateltavien kohderyhmän ulkopuolelle kuin että olisi halukas näkemään itsensä haastateltavien joukossa. Tähän ei ole auttanut haastattelijan vakuuttelut sosiaalityöntekijän soveliaisuudesta haastateltavaksi ja olenkin päätenyt tulkitsemaan, että todellista halua osallistumiseen ei näissä tapauksissa ole ollut vaan haluttomuus verhotaan jonkin syyn taakse. Tämä heille kuitenkin suotakoon, sillä haastattelut perustuvat vapaaehtoisuuteen ja osallistumattomuus sopisi jo sinällään omaksi tutkimuksen aiheeksi. Muutamilta sain selville, ettei heidän osallistumattomuutensa johdu lähestymistavastani tai minusta. Eräs

sosiaalityöntekijä oli hyvin varauksellinen ja halusi tietää kenelle kaikille haastattelupyynnötsähköpostiviestini oli mennyt ja miksi olin juuri hänelle lähettänyt. Tämä varauksellisuus saa itsessään heräämän kysymyksiä. Johtuuko haluttomuus ehkä kaupungissa meneillään olevien useiden projektien ja selvitysten määrästä, joihin osallistuvat eivät kuitenkaan näe lopputulosta tai muutosta ympärillään vai ollaanko kaupungin työntekijänä varautuneita ettei millään tavalla leimauduta työyhteisössä tai työnantajan silmissä. Tietysti jos sosiaalityöntekijä ei koe, että tämänkään haastattelun pohjalta mitään muutosta tai parannusta syntyy, niin heikko usko omaan vaikuttavuuteen ei ole lisäämään osallistumista uusiin projekteihin haastateltaviksi. Itse kuitenkin ajattelen, että tämä on eräs keino vaikuttaa ja tuoda näkemyksensä julki asian tiimoilta olisi se sitten puolesta tai vastaan tehtyjen uudistusten ja aloitettujen uusien toimintamallien. Haastatteluihin ja tutkimuksiin osallistuminen on keino tuoda oma ammattitaitoinen näkemyksensä esille ja muiden tietoisuuteen. Päättäjille jää edelleenkin mahdollisuus huomioida tai olla huomioimatta tehtyjen tutkimuksien muodossa saamansa palautteet.

5.1.3 Haastattelujen toteutus

Haastattelut päätin suorittaa alueiden sosiaaliasemilla, jotta haastateltavien kynnyksellä osallistumiselle olisi ollut matalampi. Kiireiseen aikatauluun olisi helpompi sijoittaa haastattelu kun ei tarvitse miettiä siirtymisiä ja samalla pari- ja ryhmähaastattelut eivät vaatisi haastateltavien isompia siirtymisiä työpaikaltaan. Haastatteluista kolme tapahtui syksyllä 2006 ja kaksi keväällä 2007.

Ennakkoon lähetettyjen haastattelupyynnöiden sähköpostiviesteihin laitoin liitteeksi haastattelun aihepiiriin kuuluvia kysymyksiä, joiden oli tarkoitus toimia aiheeseen herättelevinä. Haastatteluihin olin valmistautunut valitsemillani tietyillä lapsen kannalta tärkeillä aihepiireillä (teemoilla) (ks. liite 1) joita oli noussut esille tutustuessani sijaishuollon järjestämiseen kiintymyssuhdeteorian valossa. Näihin teemoihin halusin saada vastauksia huostanottoja tekevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksina ja näkemyksinä kaupungin uuteen malliin liittyen. Mielenkiintona oli myös millaisia sosiaalityöntekijöiden asenteita kokemusten ja näkemyksien kautta ilmentyi.

Haastattelut tallensin kahdella nauhurilla aineistotallenteiden onnistumisen turvaamiseksi. Kirjoitettuja muistiinpanoja en tehnyt itse haastatteluista aineiston keruuta ajatellen, mutta jos haastateltavien kertomasta nousi uusi kysymys, jonka voisin esittää haastattelun kuluessa myöhemmin, tällaisia kirjauksia tein haastattelun kuluessa. Haastatteluiden analysoitava aineisto muodostui kokonaisuudessaan äänitallenteista. Muilla tavoin en kerännyt aineistoa haastattelujen kuluessa. Näin ajattelin, että pystyn keskittymään paremmin haastattelun kulkuun ja keskittymään useammankin sosiaalityöntekijän kertomiin asioihin.

Ennakolta olin esittänyt haastateltaviksi ryhtyville varattavaksi aikaa tunnista puoleentoista haastattelua varten. Haastattelu olisi kertaluonteinen tapahtuma ilman jälkisitoumuksia. Ajattelin, että tällaiseen aikasitoumukseen sosiaalityöntekijöiden on helpompi ryhtyä kuin pitkiin tai toistuviin haastatteluihin. Toteutuneet haastattelut kestivät 60-90 minuuttia. Itse koin, että tarkkaavaisuus ja jatkokysymysten esittäminen vähentyivät tunnin haastattelun jälkeen. Myöskin haastateltavien anti alkoi olla saavutettu, mikä näkyi kommunikoinnin ehtymisenä sekä haastateltavien tuottaman kertoman/puheen määränä.

Mallin alkuvaiheesta haastateltavilla oli vasta vähän konkreettista kokemusta mallin toimivuudesta, mutta he kertoivat niissä nousseista onnistumisista ja haasteista avoimesti. Konkreettisen kokemusten puuttuessa haastatteluissa ilmeni haastateltavien odotukset mallin suhteen sekä ennakoasenteet ja varauksellisuus tietyissä asioissa. Vastaavasti työnkuvansa muuttumisen haastattelijat pohtivat mallin vaikutusta. Ennakkoon lähettämäni teemarunko muodostui itselleni käydessäni kiintymyssuhteeseen ja sijaishuoltoon liittyvää kirjallisuutta ja tutkimustuloksia läpi. Puhtaaksikirjoitettua aineistoa kertyi 73 sivua yhteensä viidessä haastattelutilanteessa.

5.2 Sisällönanalyysi aineiston analyysimenetelmänä

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä, jonka avulla voidaan analysoida aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysi voidaan tehdä joko aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Tutkimuksen aineisto

kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoituksena on luoda selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston laadullinen käsittely pohjautuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jakaa karkeasti kolmevaiheiseksi prosessiksi, johon kuuluu aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston pelkistämässä aineistosta tiivistetään olennainen informaatio ja karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Aineiston ryhmittelyssä tiivistetystä aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, jotka ryhmitellään alaluokiksi. Näistä luodaan teoreettisia käsitteitä, jossa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto johtopäätöksiä varten. Sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115.)

Sisällönanalyysin tarkoituksena on luoda aineistoon selkeyttä ja näin tuottaa tutkittavasta asiasta uutta tietoa. Analyysillä pyritään tiivistämään hajanainen aineisto selkeäksi, mielekkääksi ja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi kadottamatta silti sen sisällön olennaista informaatiota. (Eskola 2001, 137.)

Opinnäytetyössäni käytän analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä, sillä keräämäni aineisto on kirjalliseen muotoon saatettuja haastatteluita. Opinnäytetyössäni lähestyn aineistoa induktiivisen analyysi-menetelmän mukaisesti eli aineistosta lähtien. Tämä on perusteltua, koska tarkoitukseni on kuvata alueen sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä Tampereen kaupungin perhehoitomallista, eikä testata valmiita ennako-oletuksia. Koska aineisto on kirjallisessa muodossa olevia haastatteluita, pystyn sisällönanalyysin avulla kuvaamaan tämän aineiston sisältämää informaatiota tiivistetysti.

Ennen pelkistämävaiheeseen siirtymistä haastattelut puhtaaksikirjoitetaan. Tämän jälkeen vastaukset luetaan ja perehdytään niiden sisältöön. Pelkistämävaiheessa tekstistä etsitään pelkistettyjä ilmauksia, jolloin karsitaan aineistosta kaikki ylimääräinen pois. Tätä ohjaa tutkimukselle asetetut tutkimusongelmat. Ryhmittely- eli klusterointivaiheessa etsitään pelkistetyistä ilmauksista samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Tämän jälkeen nämä ilmaukset yhdistetään ja niistä muodostetaan alaluokkia. Näin muodostuneet eri luokat nimetään niissä esiintyvien käsitteiden mukaan. Viimeisessä eli abstrahointivaiheessa, jossa luodaan teoreettisia käsitteitä,

jatketaan ryhmittelyvaiheessa saatujen luokkien yhdistelemistä. Tässä vaiheessa tutkijalle alkaa muodostua näkemys tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111-115.)

Analysoinnin aloitin lukemalla purettu haastattelut useaan kertaan läpi ja perehdyin niiden sisältöön. Samalla identifioin haastattelut numeroimalla ne, jotta saatoin analyysin edetessä tarkistaa, että kaikki olennainen oli huomioitu ja kirjattu oikein. Luettuani kaikki vastaukset useaan kertaan läpi, aloitin niiden käsittelyn merkitsemällä kustakin haastateltavan puheenvuorosta yliviivauskynällä mielestäni keskeisiä asioita sekä sivun marginaaliin sanan joka kuvasi puheenvuoron sisältöä. Tämän jälkeen kävin haastattelut uudelleen läpi puheenvuoro puheenvuorolta ja merkitsin värikoodilla marginaalissa olevan sanan kuuluvaksi johonkin kolmesta haastattelurungossani olleesta näkökulmasta. Näkökulmat tässä vaiheessa olen valinnut haastattelurungon pääteemojen pohjalta: lapsen kannalta, lähiverkoston kannalta, sosiaalityöntekijän kannalta. Marginaalisana on voinut saada myös kaksi- tai kolmivärikyksen, jos puheenvuoro sopii useampaan haastattelurungon näkökulmaan/pääteemaan. Numeroin lopuksi haastattelun värikoodatut sanat marginaalissa numerojärjestyksessä, jolloin niihin olisi helpompi palata.

Haastattelut tässä vaiheessa olen merkinnyt tapahtuman mukaan merkinnöillä h1-21, jossa ensimmäinen numero viittaa haastattelutilanteeseen ja jälkimmäinen valikoidun puheenvuoron järjestysnumeroon haastattelussa. Haastatteluissa en ole eritellyt kuka sanoi mitä vaan ottanut kunkin haastattelutilanteen kokonaisuutena, koska monesti puheenvuorot ovat lyhyitä ja useampi haastateltava yhtyy siihen näkemyksellään tai haastateltavat täydentävät toistensa kertomuksia. Seuraavaksi esittelen kolmen pääteeman pohjalta nousseita sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia. Pyrin siis vastaamaan kuinka kriisitilanteessa lasten sijaishuoltopäätöksiä tekevät sosiaalityöntekijät kertovat mallista lapsen edun kannalta, lapsen lähiverkoston kannalta ja omaan työhönsä liittyen.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Haastatteluiden rakenteeksi valitsemani näkökulmat pyrkivät kuvaamaan uutta mallia kolme ryhmän kannalta: lapsen, hänen biologisen verkostonsa sekä päätöksiä tekevän sosiaalityöntekijän kannalta. Näihin kolmeen näkökulmaan päädyin, koska luonnollisesti ne ovat keskeisessä osassa lapsen edun toteuttamisessa ja sitä määritettäessä: päätöksen kohteena lapsi, päätöksen tukijana biologiset vanhemmat ja päätöksen laatijana sosiaalityöntekijä. Lapsen etu käsitteenä näkyy hyvin voimakkaasti lapsinäkökulmassa, mutta sen voidaan nähdä esiintyvän myös kahdessa muussa näkökulmassa. Lähiverkoston näkökulmassa siinä, että heidän hyväksyntänsä ja tukensa merkitsee lapsen sijaishuollon onnistumiseen ja näin lapsen edun parempaan toteuttamiseen. Samoin sosiaalityöntekijän kannalta kuinka he suhtautuvat malliin lapsen etua toteuttavan viranomaistahona. Seuraavaksi esittelen kolmelta eri näkökulmalta aineistossa ilmenneet pääteemat liittyen lapsen edun toteutumiseen.

6.1 Kriisisijaisperhe lapsen kannalta

6.1.1 Mätsäys – sopivan paikan saaminen

Sijoituksen aikana lapsen on helpompi tutustua hoitajiinsa perheenomaisessa ympäristössä, mutta ”mätsääminen” tuotiin esille haasteellisena. Mätsäämisen seurauksia pohdittiin varsinkin, jos lapsi ehtii kiintymään kriisisijaisperheeseen eikä sijoituksen jatkuessa lapsi voikaan jäädä samaan perheeseen, vaan tulee sijaispaikan vaihto. Eräs haastateltava koki että lapselle on melko kova kokemus, jos perhesijoituksen jälkeen joutuu kokemaan jälleen hylätyksi tulemisen kokemuksen. Mätsäämisen epäonnistumisen seurauksena pompotellut lapset ovat haastateltavien kokemana ”niitä rikkinäisimpiä lapsia”. Laitokset ovat neutraalimpia kulttuuriltaan ja perheissä näkyy niiden maailmankatsomukset, jotka tulisi ottaa huomion perhettä mietittäessä. Biologisten ja sijaisvanhempien maailmankatsomukset eivät välttämättä kohtaa ja perhesijoituksessa ne tulevat voimakkaammin esille, kun perhe elää itselleen muotoutunutta elämäntyylä. Mätsäämisessä on sijoitetun ja sijaisperheen lapsien yhteensopivuus koetuksella varsinkin pienten lasten ollessa samanikäisiä ja pitäessään huolta reviiristään. Täysin uuden asiakastapauksen kohdalla sijoitettavan lapsen tausta

ei ole tiedossa ja voi ilmetä moniakkin asioita, jotka on vaikea yhdistää sijaisperheen arkeen ja toimintamalleihin. Kiireellisissä huostaanottotilanteissa sijoitettavan lapsen tilanne saattaa tulla aivan yllättäen sosiaalityöntekijän tietoon vailla aiempaa historiaa biologisesta perheestä. Tämä nousi myös pohdinnan aiheeksi ja haastatteluissa mietittiin olisiko laitos parempi silloin kun ei tiedetä mitään vai tuleeko laitos kysymykseen vasta kun tiedetään uhkista realistisesti kiireellisessä sijoituksessa. Taustojen tietämättömyys saattaa kuitenkin niiden paljastuessa johtaa sijaisperheestä laitossijoitukseen, mikä on taas rankka siirtymä lapsen kannalta. Huostaanottotilanteet eivät ole yksiselitteiset ja selvästi haastatteluissa nousi sensitiivisyys lapsen tilanteeseen. Tämä näkyi mahdollisimman vähäisten haittojen aiheuttamisena sijoitetulle lapselle siirtoihin liittyen. Ideaalimallin ja sosiaalityöntekijöiden mielipiteet kohdistuvat lapsen parempaan huomioimiseen. Lapsen pompottelun minimoiminen vaatii huolellista tilannekartoitusta, tilanteesta oikean kuvan muodostamista ja kiireessä tähän ei aina välttämättä vaillaisten tietojen ja historian valossa ole mahdollisuutta. Vallitsevan tiedon valossa työntekijät pyrkivät tekemään lapsen kannalta parhaan ratkaisun tavoitellen onnistunutta sijoitusta.

Tavoitteena on se, että se lapsi jäisi pidempiaikaisesti siihen perheeseen et se mätsäisi heti kohdalleen ja siinä ehtii kiintyä jotenkin eri tavalla siihen perheeseen, koska siinä periaatteessa on vaan äiti ja isä eli lapset voi tutustua kahteen ihmiseen paljon helpommin kuin sitten vaikka Kissamaalla siihen vaihtuvaan henkilökuntaan tai sitten jos tuleekin epäonnistuminen jommankumman puolelta perheen tai lapsen osalta sitten se on taas tosi ikävä muuttaa uuteen paikkaan kun se kiintymyssuhde on jo siinä niin nämä on kuitenkin aika trauma-traumatisoituneita nämä lapset mitkä sinne menee ja ei ole kauhean kiva jos joutuu sitten pettyä ja kokea semmoisen hylätyksi tulemisen tunteen uudestaan.(h1-5)

Mallin tavoite lapsen siirtelyiden minimoimiseksi oli mielletty hyvin haastateltavien keskuudessa. Tätä vastoin ihmetystä herätti, kun kiireellisen sijoituksen jälkeen sosiaalityöntekijälle selvisikin, että lapsi ei voi jäädäkään pitkään sijoitukseen saman perheeseen. Tällainen ilmeni kahden haastateltavan kohdalla kun toisessa sijaisperhe oli vain akuutin kriisin sijaisperhe ja toisessa perhe oli valmis vain alle kouluikäisille,

jolloin sosiaalityöntekijä päätyi jo uuteen perheeseen sijoituksen alku vaiheessa eikä vasta esikouluvaiheessa.

Lapsen ja sijaisperheen kohdalla kullekin lapselle ei sovi samanlainen perhe ja lapsen tarpeet ovat yksilölliset. Eräs haastateltava nostikin esille, että onko kiireellisen kriisin kohdalla prioriteetti kiire vai riittävästi aikaa lapselle sopivaan perheen etsintään. Päivystysringissä olevien perheiden määrä ja erilaisuus nousivat haastatteluissa esille. Sijaisperheellä on erilaisia ominaisuuksia ja vahvuuksia ja näiden yhteensovittaminen lapsen yksilöllisten tarpeiden kanssa on haasteellista. Haastatteluissa esiintyi huoli, että tulevatko nämä lapsen tarpeet ja ominaisuudet kohtaamaan riittävässä määrin kriisivaiheen kiireellisessä sijoituksessa, joka tehdään nopeana päätöksenä. Varilon (1993) adoptiotutkimuksessa juuri keskeisiä tekijöitä lapsen ongelmien ja mielenterveyden kannalta olivat sijaisvanhempien ominaisuudet, syntymän ja sijaiskotiin pääsemisen ajan tapahtumilla sekä sijaispaikkojen vaihtuvuudella.

Miten nyt sanoisi, että semmoisia pieniä poikia ne ei välttämättä tarvitse niin kuin sotilaskuria siellä niin, että koitetaan löytää semmoiset mahdollisimman sopivat perheet, mutta ainahan se ei ole mahdollista. Mitä nopeammin joku perhe pitää saada niin vähemmähän siinä on valinnan varaa. (h5-9&10)

Myös kriisivaiheen sijaisperheiden mieli voi muuttua ja pitkä sijaisvanhemmuus ei enää houkuttelekaan taloudellisista seikoista, sijaislapsen vaativuuden tai alkujaan epärealististen odotusten johdosta-

Sisarusparvien kiireellinen sijoittaminen nostatti haastatteluissa kysymyksiä. Yleisesti haastateltujen keskuudessa valitsi käsitys, että sisaruksia ei pyritä erottelemaan eri perheisiin, jos heidän keskinäinen tilanteensa ei sitä vaadi. Perheiden resurssit nähtiin kuitenkin rajallisiksi fyysisten rakenteiden puolesta. Lapsen edun mukainen yhteydenpito biologisiin vanhempiinsa on mahdollista toteuttaa helpommin sisarusten ollessa sijoitettuna samaan paikkaan eikä alueellisesti laajalle alueelle. Eräs haastateltava kertoi mallin käytännöstä, että sijoitettaessa sisarusparvia pyritään sijoittamaan sen pienimmän mukaan perhesijoitukseen ja pitämällä lapset yhdessä jos se suinkin on mahdollista. Lapsen yhteydenpito biologisiin vanhempiinsa lapsen edun kannalta toteutuu helpommin, kun sisarusparvet ovat samassa paikassa. Vastaavasti

biologiset vanhemmat kokevat yhteydenpidon helpompana lasten ollessa yhdessä paikassa.

Ja laitokseen on aika helppoa laittaa sisarusparvikin ja kuinka monella perheellä on resursseja et onko käytännössä et kun tulee sisarusparvi et pystyykö niille löytämään helposti hyviä perheitä jos kolme sisarustakin pitäisi olla kiireellisessä. (h5-16)

Pitkän sijoituksen esteenä voi olla lapsen tilanne ja kriisisijaisperheen resurssit, vaikka perhe haluaisi jatkaa sijaishuoltopaikkana. Tällöin voidaan kuitenkin lapsen edun mukaisesti katsoa, että uusi sijaishuoltopaikka on kuitenkin välttämätön lapsesta johtuva asia. Eräs haastateltava oli konsultoinut lastenpsykiatria ja saanut rauhoittavan kannanoton, että alulle saatu turvallinen kiintymyssuhde voidaan siirtää. Kriisivaiheen perhesijoitus oli kuitenkin saanut aikaiseksi hyvän alun kiintymyssuhteelle ja turvallisemmalle tulevaisuudelle, josta muiden on hyvä jatkaa, vaikka lapsi joutuu siirtymään.

se sijaisperheen äiti, että se on menossa kuitenkin pysyvään sijaisperheeseen, mutta muualle. Et siinä on sitä lastenpsykiatrin kanssa sitä keskusteltu ja lastenpsykiatrian kanta on ollut se että se kiintymyssuhde voidaan vielä kun siihen on nyt tässä tullut muutamia kuukausia, et se hyvä malli on saatu alulle, koska se vauva ei ollut vanhemmallaan kuin alle kuukauden niin se siinä sijaisperheessä se hyvä kiintymyssuhde on saatettu alkuun et se olisi mahdollista tavallaan siirtääkin. (h4-30)

6.1.2 Epäilyt sijaisperheiden valmiuksista ja sitoutumisesta

Mallissa perhesijoituspaikkoina koulutettavien perheiden valmiudet pistivät haastateltuja epäilemään, että ovatko kriisivaiheen sijoitusta hoitamaan alkaneet perheet saaneet realistista kuvaa mihin ovat ryhtyneet. Haastateltujen keskuudessa, joilla ei ollut mallissa toimivista kriisisijaisperheistä entuudestaan kokemuksia esittivät keskuudessaan vallitsevan suuren epävarmuuden sijoittamiseen näihin perheisiin.

kun tätä systeemiä meille informoitiin niin muistamani mukaan niiden perheiden kouluttaminen oli suurin piirtein vasta käynnissä kun siihen järjestelmään mentiin et meidän niin kuin siinä oli ihan uusia perheitä niin kyllä sellainen niin kuin suuri epävarmuus täällä oli että tietääkö ne perheet ylipäätään mihin ne on menossa.
(h1-15)

Eräällä haastatellulla oli kokemus, jossa kriisisijaisperhe kriisivaiheen päätyttyä ei ollutkaan valmis sitoutumaan pitkään sijoitukseen. Lapselle tuli uusi siirto ja tässä tapauksessa mallin tavoite lapsen siirtelyiden vähentymisestä ei ainakaan toteutunut. Kriisisijaisperheeksi ryhtyneille realistinen kuva paljastuu vasta sijaisperheenä toimiessa. Un kuva kirkastuu vasta kriisisijoituksen aikana, niin mallin tavoite ei toteudukaan ja lasta odottaa mahdollisesti sijaispaikan vaihto. Eräs haastateltava toi ilmi, että sijaisperhe oli valmis vain pienempien lapsien sijoitukseen, mutta että he eivät kävelisi lapsen kanssa mahdollista pitkää sijoitusta täysi-ikäisyyteen saakka. Herää kysymys mikä saa hylkäämään ja voiko sijaisperheeksi ryhtyvä hylätä lapsen jo ennakkoon tämän ikävuosien karttuessa ja kuinka lapsen edun mukaista se on. Tietysti taustat ja tilanteet ovat moninaiset, mutta sijaishuoltoapaikan vaihto turvallisesta perheestä uuteen perheeseen voi olla rankka kokemus lapselle.

Eräs haastateltava kertoi kokemuksesta, että kriisisijaisperheenä toimiessaan kiireellisen huostaanoton aikana sijaisperhe koki saavansa tukea ja selviytyivät lapsen kanssa hyvin, mutta huostaanoton muuttuessa pitkäaikaiseksi ja mallin tarjoaman vahvan tuen loppuminen iskivät todellisuuteen vasta toteutuessaan.

Tämä yks lapsi joka sijoitettiin sitten pysyvästi siihen perheeseen niin sitten se perhe koki sitten siinä vaiheessa kun he ei enää ollut päiväystisperhe et heiltä loppu tuki. He koki et heillä oli ollut siihen asti lapsen asioiden hoitoon kaupungin puhelinliittymät ja sitten he sai aina soittaa tukiryhmään jos tuli joku ongelma ja kaikki tällainen mutta sitten kun siitä tehtiin pysyvä sijoitus niin ei ollut enää mitään kanavaa. Ainoastaan Sataman sosiaalityöntekijä, joka oli heille ihan outo.
(h3-7&8)

Konkreettisen tuen ja taloudellisten seikkojen muutos voi estää lapselle tarvittavan pitkäaikaisen sijoituksen samassa perheessä.

Sitten toi tukiryhmä, että se on hirveen tiukasti mukana niin kauan kun se lapsen sijoitus ei ole pysyvää ja tukee myös vanhempaa mutta sitten se niin kuin loppuu niin kuin seinään siirryttäessä pitkään sijoitukseen. (h3-12)

Haastatteluissa nousi esille mielenkiintoinen seikka. Sijoitettavan lapsen ja häntä hoitavan sijaisperheen tuki vaihtelee sen mukaan mikä on ollut sijoituskanava. Vaikka olisi samasta lapsesta kyse, niin sijaisperheen saama tuki vaihtelee suuresti riippuen siitä onko kyseessä nyt esitetyn mallin mukainen kriisisijaisperheen käyttö vai sijoitetaanko tavallisena avohuollon tukitoimena sijaisperheeseen. Kriisisijaisperheenä toimivassa mallissa on paremmat resurssit konsultaatioihin hankalissa tilanteissa sekä perhetyön tukiryhmän tukeen. Perinteisenä suunniteltuna avohuollon sijoituksena perhe on sosiaalityöntekijän tuen varassa, kuten eräs haastatelluista sosiaalityöntekijöistä totesi ”he on vaan niin kun minun varassa”.

Perheiden jaksavuutta ja ylikuormitusta pohdittiin, koska ajoittain perheet joutuvat melko haastaviinkin tilanteisiin ja ammatillista pätevyyttä ei kuitenkaan ole. Haastatteluissa pohdittiin tietävätkö perheet voimavaransa ja mitä heiltä vaaditaan käytännössä.

Tuntuu että tavalliset tukiperheet, jossa lapsi käy kerran kuukaudessa viikonlopun niin heti huomaa että perheet on ylikuormittuneita ja ei pysty jatkaan, saatika ei ihmiset osaa arvioida mitä niin kuin pystyy ja mitä kykenee välttämättä. Ammatilliset perheet pystyvät kun heillä on ammatillinen tieto siitä miten he pystyy hoitaa asiat he pystyy sanomaan sen että kuin semmoinen jolla ei ole kokemusta eikä tietoa. Eli siitä pitäisi saada tietoa siitä vammaisuudesta ja sen aiheuttamista erityisasioista. (h3-70)

Haastateltujen keskuudessa kriisivaiheen perhesijoituksessa kysymyksiä herätti lapsen arjen sekä biologisten vanhempien ja lapsen välisen vuorovaikutuksen arvioinnin tekeminen sijaisvanhempien toimesta. Sosiaalityöntekijät peräänkuuluttivat ammatillisuutta arvion tekemisissä.

Jos arvioo tarvitaan niin jotenkin itelle jää se tunne, että laitoksen tekevä arvio siitä niinkun lapsen tilanteesta on, on jollain tavalla luotettavampi kuin sitten taas

perheen tekemä. Mä en tiedä mistä edes tulee ja millä se on perusteltavissa, mutta että et sillai ehkä siinä on useammat silmät ja sit enemmän ammatillisuutta kuitenkin kuin se että on perhe. (h1-10)

Sijaishuoltopaikan tuntemattomuuden ohella perheiden ammattitaidottomuus toi huolta. Tätä huolta lisäsi varsinkin sijaisperheen kyky kohdata vaikeita ja haastavia tilanteita ammatillisesti. Vastakkain asettelu on selvä, sillä toisaalta halutaan kodinomaisuutta perhesijoituksessa, mutta kiireellisessä sijoituksessa kaivataan myös ammatillisuutta ja pätevyyttä. Eräs haastateltu kyllä luotti nyt toimiviin sijaisperheisiin jo lähtökohtaisesti, että tietävät mitä ovat tekemässä sitoutuneesti ja kaupungin tarjoaman koulutuksen avulla. Huomioitavaa on, että tällä sosiaalityöntekijällä oli positiivisten asiakastapauksien kautta enemmän kokemusta mallin toimivuudesta sekä malli oli jo hänen kohdallaan toiminut puoli vuotta pidempään kuin muiden haastateltujen.

Jotenkin sen perheen äidin niinku se ammattitaidottomuus tai jotenkin sillä ei ollut sellaista ammatillista otetta kun tavattiin niin se jäi niinku puuttumaan heiltä. Mä en luottanut sen sanaan mihinkään, mihinkä mä ehkä olisin luottanut jos se olis ollut Kissanmaan työntekijöitä. (h1-19)

Nää on ollut niin ammatillisia nää kriisisijaisperheet mitä kokemuksia mulla on tässä että he on kyllä hyvin ollut ymmärtäväisiä ja tukevia ja muutakin siis mulla on tässä sellaisia josta on tullut näitä viikonloppu tai tukiperheitä jotka on ollut sijaisperheenä ja jäänyt sitten joksikin tukiperheeksi niin kyllä ne on musta aika aika hyvin koulutettuja Tampereella nämä perheet. (h4-15)

Kriisisijaisperheen ammatillisen työskentelyn puolesta tuli esiin myös esimerkki, jossa sijaisperhe osasi ottaa roolinsa ja jättää biologiselle vanhemmalle äiteyden sekä tuki tätä luonnollista äiti-lapsi suhdetta.

Siinä näky semmoinen ammatillisen sijaisperheen ammatillisuus, että se sijaisperheen äiti ylläpiti sille lapsella mielikuvaa hänen omasta biologisesta äidistään koko ajan. Eli palautti sen tilanteen että hei että mä en ole sun äitis vaan sulla on oma hyvä äiti, joka on olemassa. Siinä näki juuri että ei ollut mitään tarvetta omia sitä lasta tai jotakin omia haavoja parannella sen lapsen kautta ja

teki koko ajan työtä sen lapsen kanssa se kriisiperheen äiti ylläpitämällä sitä äitikuva ja suhdetta ja keskustellaan lapsen biologisesta äidistä lapsen kanssa. Ja tietysti siinä tapauksessa se lapsi ja äiti soitteli oikein puhelimella usein lähes päivittäin. (h4-45)

Vastaavasti ammatillisuutta kaivataan sijaisperheiltä, etteivät lähtisi biologisen vanhemman tunnetilaan mukaan ja kaveeraisi. Tällöin lapsen tilanteen arviointi ja tarpeiden huomioiminen vaikeutuu niin sijaisperheen kuin sosiaalityöntekijän taholta.

kun ei oo sitä ammattitaitoa niin oon huomannut sillai että nää perheet niin ku hirveen helposti lähteen sitten vanhempien kanssa niin ku ne on kavereita et toisaalta se on hyvä et he on niin ku pystyy hyväksyyn ja on ystävällisiä ja semmosta mut jotenkin se että sit tulee usein sellanen tunne et nyt ne ei enää erota tätä asiaa ja ne lähtee niin ku maalikkona jotenkin mieltää sen vanhemman puheeseen ja oleen sen puolella. (h3-17)

6.1.3 Perhe ensisijaisena sijaishuoltopaikkana

Haastatteluissa ilmeni yleisesti, että haastatellut kokivat perhesijoituksen olevan parempi paikka lapselle kuin laitoksen ja sitä parempana mitä pienemmästä lapsesta oli kyse. Tämä kanta oli täysin yhtenevä aiemmin esitetyn kiintymyssuhdeteorian mukaisesti.

On se hirveen hyvä tämä systeemi, että lapsethan pitää hoitaa perheissä, pienissä yksiköissä ei missään nimessä Kissanmaalla, missä on valtavasti käytäviä ja on kuin joku vanha sairaala. Ei se ole pienten lasten paikka. (h2-6)

Ja onhan sekin toisaalta selvä asia että hirveen pitkäaikainen oleskelu laitoksessa pienelle lapselle eihän sekään ole hyväksi, ei tue kehitystä. (h1-45)

Laitossijoituksen puolesta puhuttiin tilanteisiin liittyen, joissa lastensuojelun asiakkuusperhettä ei juuri tunneta ja tarvitaan arviointia jatkosuunnitelmien muodostamiseksi, biologisten vanhempien häiriköinnin ja uhkailun vaatiman rajoittamiseen toteuttamiseksi tai biologisen vanhemman ja lapsen erittäin tiiviin

yhteydenpitojen mahdollistamiseksi. Laitosalkuisen sijoituksen aikana nähdään useamman ammattilaisen silmin lapsen arkea sekä lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta.

Ammattihenkilökunta, joka osaa ottaa siihen ammattimaisen otteen plus myös nähdä ne merkit et hei nyt tässä on jotain niinku huolestumisen aihetta. (h2-14)

Haastatteluissa ilmeni, että sijaisvanhemmista ainakin toinen oli kotona eikä työssä kodin ulkopuolella. Tämä mahdollistaa kriisisijaisperheenä toimimisen ja olemisen tunnin valmiudessa vastaanottaa sijoitusta tarvitseva lapsi. Säännöllisen rytmin omaava perhe nähdään hyvänä arjen mahdollistajana sijoitettavalle lapselle ja perhe sinällään jo hoitavana yksikkönä. Eräs haastateltava maalaili haastattelussa omakotitalon ja tilantarpeen edellytyksiä lapsen sijoitukselle. Yleisenä käytäntönä tämä rajaisi mahdollisia kriisisijaisperheresursseja. Toisaalta eräs haastateltava totesi ilman suurempia vaateita, että ”mikä tahansa tavallinen perhe oli hoitoa sille lapselle”.

Täydellistä huostaanottopolkua on mahdoton rakentaa ennalta käsin. Kaikkia tekijöitä ei voi ottaa huomioon ennakkoon ja matkanvarrella ilmenee asioita jotka vaativat puuttumista ja muuttavat mallin tavoiteltua ideaalitoimintaa. Silti lyhytkin perhesijoitus voidaan nähdä hyvänä jaksena lapsen elämässä. Sinkkonen (2001) oli päätenyt samaan kiintymyssuhdetutkimuksissaan. Haastatteluissa perhe nähtiin hyvänä vaihtoehtona, jos samaa lasta otetaan huostaan useita kertoja, niin olisi tuttu ja turvallinen paikka johon aina voisi palata. Tietysti tälle asettaa sijaisperheen muuttuva tilanne toisien sijoitusten muodossa rajoituksensa, mutta tavoitetilana sama sijaisperhe on toivottava.

Kyllä mä lähtökohtaisesti ajattelisin että se perhe on parempi paikka ja erityisesti sellaisessa tilanteessa, aika usein on valitettavasti niin että lapsia otetaan useita kertoja kiireellisesti huostaan. Jos on tuttu perhe, johon pienen lapsen voi sijoittaa niin aina parempi. että pidän sitä kyllä järjellä ajatellen lapsen näkökulmasta parempana. (h5-1)

Mallin puitteissa tavoitteena on ensisijaisesti perhesijoitus jopa siinä määrin, että eräs haastateltu sosiaalityöntekijä koki lähes mahdottomaksi käyttää muuta sijaishuolto paikkaa kuin perhettä.

Selkeästi sanotaan, että me ei saada kovinkaan helposti muutettua, perheeseenhan lapset menee. (h1-18)

Haastatteluissa perhe nähdään ideaalisijoituspaikkana varsinkin jos saa olla samassa perheessä pitkään muodostaen pysyvän vuorovaikutussuhteen muutaman aikuisen kanssa verrattuna laitokseen vaihtuvine työntekijöineen, mutta todellisuudessa tämän ideaalitapauksen toteutumista epäiltiin.

Kokemukset kriisisijaisperheistä ovat kahtiajakoiset. Eräs haastateltava oli hyvin tyytyväinen kaikkiin kolmeen tapaukseensa käyttäessään kiireellisessä huostaanotossa lapselle sijaishuoltopaikkana kriisisijaisperhettä. Hän koki, että ne olivat olleet juuri oikeita paikkoja lapsen sijoitukselle. Niissä lapsi oli tullut kohdelluksi hyvin ja perheiden kapasiteetti on riittänyt lapsen tarpeiden tyydyttämiseen.

Oikein sellainen miellyttävä vaikutelma mulle on jäänyt kriisisijaisperheistä. Mun mielestäni kyllä kapasiteetti on riittänyt lapsen tarpeisiin ehdottomasti. On jäänyt oikein mukavat mielikuvat näistä kriisisperheistä. (h4-43b)

Eräessä haastattelussa tuotiin esille kokemus kun sijaisperhe ei ollut valmis kriisijakson jälkeen pitkään sijoitukseen ja toisessa haastattelussa tuli esille tilanne kun sijaisperhettä ei käytetä pitkään sijoitukseen vaan ainoastaan alun kriisivaiheeseen ja lapsi siirtyy muualle tarvittaessa. Niillä haastatelluilla, joilla ei ollut juuri kokemuksia mallin kautta, olivat hyvin varautuneita uusien perheiden kohdalla heidän sitoutumiseensa ja kuinka varmuudella perheet ovat lähteneet toimintaan mukaan.

Laitosta ei nähty kovin helposti parempana sijoituspaikkana lapselle perheen sijasta, paitsi ulkopuolisen paineen johdosta. Yleensä haastattelijat nostivat esille biologisten vanhempien taholta väkivallan uhan, mutta myös vakavasti vaurioitunut lapsi tai hänen todella voimakas oireilunsa voidaan nähdä perhesijoituksessa haasteena. Perhesijoitus asetettiin kuitenkin edelle varsin yksimielisesti haastatteluissa riittävällä tuella varustettuna, jopa vaativimpienkin lasten kohdalla. Vieläpä voimakkaammin mitä pienemmästä lapsesta oli kyse, sillä muutaman viikon jakso pienen lapsen elämässä vaihtuvien ihmisten keskellä koettiin pitkäksi jaksoksi lapselle. Vakavaan väkivallan uhkaan nähtiin mahdollisuutena perheenä toimivan sijaishuoltopaikan salaaminen, sillä

sijaisperhettä ei voi asettaa minkäänlaisen uhan alle. Tällöin fyysinen tapaaminen olisi haasteellinen toteuttaa, ellei kokonaan poissuljettu biologisen vanhemman ja lapsen välillä ja tämä nähdään lapsen edun mukaisena vain ääri tapauksissa. Laitosta ei nähty sijaishuoltopaikkana, vaikka kriisisijaisperhe ei toteutuisikaan samana perheenä lapselle pitkässä sijoituksessa. Lapselle nähtiin kuitenkin parempana perhe verrattuna isohkoon osastoon. Eräs haastattelija sanoi pyrkineensä virkaa hoitaessaan aina sijoittamaan perheeseen jo ennen nykyistä malliakin ja ihmetteli aiempaa Tampereen kaupungin perhetukikeskuksen pienten lasten osastokäytäntöä.

Vaikka puhutaan juuri perhesijoituksen tarjoamasta mahdollisuudesta turvallisen kiintymyksen muodostumiseen, niin vastaavasti eräs haastateltu toi esille myös sen mahdollisesti aiheuttaman haittapuolen. Ajallisesti pitkään jatkuneen sijoituksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostuttua lapsen ja sijaisperheen välille se voi hankaloittaa lapsen paluuta biologisen perheen pariin tilanteen niin salliessa. Työntekijät ovat kannustaneet biologista vanhempaa yhteydenpitoon, oman elämänsä raiteille laittoon ja luoneet uskoa, että lapsi palaa äitinsä luokse ja sitten näin tapahduttua lapsi ei halua, koska lapsen mielikuva ja tunnelataus biologiseen kotiin on niin voimakkaasti juurtunut kiireellisen sijoituksen tapahtumakohdan tilanteeseen.

Hirveen helposti tulee aikuisnäkökulmaa mutta kyllä mulla on sellainen käsitys että lapset pääsääntöisesti haluavat kotiin, jos on jokin järkevä koti mihin palata. En muista törmänneeni sellaiseen että lapselle olisi silminnähden vaikeaa palata kotiin. (h5-7)

Perhesijoituksen tuomien ennakkoluuloista huolimatta eräs haastateltu välittää haastatteluissa yleisesti vallinneen käsityksen perhesijoituksesta perusteluineen ohessa.

Ja siinä on ehkä se lapsen ikäkin ratkaisevaa, pienen lapsen osalta niin sen kyllä ymmärtää se on parempi perustella että ei vaihdu hoitaja, ei ole yövuoroissa eri ihminen, ei saata olla kymmentä lasta. Et niillähän me aina perustellaankin sitä minkä takia perheeseen ennen vanhaan, että on parempi että on samat vanhemmat kuin ei vaihdu koko ajan lapset. (h3-65)

6.2 Kriisisijaisperhe lähiverkoston kannalta

6.2.1 Yhteydenpito

Eräässä haastattelussa nousi hyvin voimakkaasti esille rajoittaminen monessa yhteydessä ja tämä näytti olevan päällimmäisenä kun mietitään onko lapsen sijaishuoltopaikka perheessä vai laitoksessa kriisivaiheessa. Rajoittamista mietittiin lapsen tai hänen lähiverkostonsa vaatimana, mutta käytännössä pienten lasten kohdalla lähinnä pyrittäessä rajoittamaan lapsen lähiverkoston toimintaa.

Siinä antoi vanhempi uhkauksia sille sijaisperheelle. (h1-1)

ensimmäisessä tapauksessa piti rajoittaa just tämän huumejutun takia sillain ja piti olla selvillä missä kunnossa äiti tulee tapaamaan ja lapset lähti hänen kanssaan autolla joka ei ollut edes kunnossa. (h2-20)

Kiireellisen sijoituksen aikana monesti käytännön asioista sopiminen liittyen biologisten vanhempien yhteydenpitoon lapsensa kanssa jää perhehoidon tukiryhmälle. Tukiryhmän jäsenet tuntevat paremmin sijaisperheet ja toimivat arkea tukemassa niin biologista kuin sijaisperhettäkin tapaamisiin ja yhteydenpitoon liittyvissä asioissa.

No kyllä jos se on kiireellinen huostaanotto niin siinä ei ihan hirveästi keritä niin kuin sopimaan yhteisiä sääntöjä. (h3-5)

6.2.2 Perhesijoituksen hyväksyminen

Haastatteluissa ilmeni, että biologisen vanhempien suhde perhe- ja laitossijoituksen välillä on kahtiajakoinen riippuen tapauskohtaisesti tilanteesta ja vanhemmasta. Osa vanhemmista kokee laitossijoituksen leimaavana ja suosivat perhesijoitusta, kun taas toiset haluavat laitokseen, jossa voivat tavata lastaan enemmän. Tällöin biologiset vanhemmat eivät koe menettävänsä vanhemmuuttaan toiselle perheelle. Biologiset vanhemmat eivät tule laitossijoituksessa loukatuksi, että toinen perhe olisi parempi kuin heidän perheensä, eivätkä kisailisi hyvä perhe – paha perhe –asetelmassa perheiden välillä.

Yhden kerran on semmoistakin kuullut että perheet voi olla kummallisia ja kauheita, mutta pääsääntönä pidetään sitä että perhe on parempi kuin laitos. Ainakin pienelle lapselle ja vaikka vähän isomallekin lapselle. (h2-38)

Osa biologisista vanhemmista kokee perhesijoituksen oman vanhemmuutensa uhkana ja eivät halua, että sijaishuollon toteuduttua uhattuna oleva vanhemmuutensa tulee arvioiduksi viranomaistahon ulkopuolella maallikkoperheen, siviilien toimesta. Samalla he eivät koe voivansa purkaa ahdistustaan perheessä silloin, kun tuntuu pahalta. Laitoksissa tähän koetaan olevan resurssit henkilöstön puolelta. Ahdistuksen purkuun ei ole edes perheessä mahdollisuutta ajallisesti tai käyntien ollessa harvakseltaan.

Haastatteluissa ilmeni, että sosiaalityöntekijät mieltävät biologisten vanhempien hyväksyvän perhesijoituksen helpompana selittää ystävilleen. Biologisille vanhemmille laitossijoitus on pääsääntöisesti negatiivisesti leimaavampi. Laitossijoitus saatettiin kuitenkin nähdä parempana ollen neutraali ja mahdollistaen lapsen tiheämmän tapaamisen. Tällöin ei tarvinnut hyväksyä että tavallinen maallikkoperhe olisi parempi kuin biologinen perhe. Vanhemmuus ei olisi tällöin loukattuna. Sosiaalityöntekijän yleinen asenne biologisten vanhempien mieltymyksiin kiteytyy kuitenkin seuraavassa ilmaisussa.

Mut jos vähänkin on sellainen vanhempi, joka lasta ajattelee niin sen kyllä ymmärtää perhesijoituksen. (h3-64)

Perhesijoitus mahdollistaa biologisten vanhempien näkökulmasta parhaimmillaan kaveeraamisen sijaisperheen vanhempien kanssa. Haastatellut puhuvat poikkeuksetta lapsen äidistä kun puhutaan biologisista vanhemmista ja puhuvat nuorten äitien tarpeesta saada juttuseuraa ja tukea itselleen. Toisaalta tässä ilmenee mahdollisuus ahdistuksen purkamiseen muodostuneen kaveruuden kautta, kun sijaisperhettä ei koeta vanhemmuuden uhkana ja jos tiiviit kyläilyt ovat mahdollisia.

Ne vanhemmat ovat sellaisia hyvin nuoria ja epävarmoja. Nehän takertuu semmoisiin turvallisiin perheisiin. Sehän on melkein kun yrittävät tulla lapsina sinne mukaan. (h3-18)

Biologiset vanhemmat ovat lapsensa pompottelua vastaan ja kokevat sen haastateltujen kertomana raskaana heille itselleen sekä lapselleen. Biologisten vanhempien on vaikea ymmärtää, jos akuutissa kriisissä sijoitettu lapsi ei voikaan jatkaa tutuksi ja turvalliseksi todetussa sijaisperheessä pitkän sijoituksen toteutuessa.

Äiti on hirveen pettynyt, jos se ei olekaan sama perhe missä lapsi nyt on. Että taasko se lapsi joutuu uuteen paikkaan. (h2-18-19)

Sosiaalityöntekijät kokevat tärkeäksi, että sijaisperheellä on valmiudet yhteistyöhön biologisten vanhempien kanssa. Tämä edellyttää yhteistyötaitoja, henkilökemioiden yhteensovittamista sekä sijaisvanhemmilta biologisten vanhempien hyväksymistä heidän menneisyydestään tai nykytilanteestaan riippumatta. Rajoittamistoimenpiteiden kautta hedelmällinen yhteistyö hankaloituu, vaikkakin ne koetaan ajoittain välttämättömiksi lapsen ja hänen sijaisperheen arjen rauhoittamiseksi ja turvaamiseksi.

Kyllä se pitää olla sellanen niinku mahdollisuus, että yhteistyön pitää toimia biologisten vanhempien kanssa että se on vielä välttämättömämpää että se toimii perhesijoituksen yhteydessä kuin että kun että laitoksen kanssa kun laitoksella on kuitenkin erilaiset resurssit tarvittaessa voivat rajoittaa. (h5-6)

6.3 Kriisisijaisperhe sosiaalityöntekijän kannalta

6.3.1 Mallin keskeneräisyys

Ensimmäisten haastatteluiden kohdalla nousi heti esiin mallin keskeneräisyys sosiaalityöntekijöiden silmissä. Malli oli käynnistetty ja joko asioita ei ollut mietitty kaikilta tahoilta tai sitten tiedottaminen oli puutteellista, mutta sosiaalityöntekijät osasivat heti luetella epäkohtia, joihin heillä ei ainakaan ollut tiedossa toimintamallia.

Sitten itse asiassa kun täyty selvitellä kuka sitten tekee rajoituspäätöksen niin ei sitä oltu tässä kaupungissa mietitty eli et sellaseen niin kun jouduttas ja se on sit sen sijaisperheen elämän ja turvallisuuden ja ihan sen lapsenkin turvallisuuden takia se on hyvinkin mietittävä juttu ollut. (h1-2)

...rajoittamispäätöstä sitä ei voida tehdä. Ja sehän ei ole tunneista kiinni se asia, siinä puhutaan päivistä, viikoista kuulemisineen. Onko tätä kukaan ajatellut ja siellä oli vastauksia siis semmosia vastuksia tuli ”no johtavahan sen voi tehdä” ja silloin sen huomasi että he eivät tiedä, ei tunnettu lastensuojelulakia. Nämä on lakiin perustuvia juttuja eikä niitä voivaan ihan delegoimalla sopia. (h1-26-27)

Mallin alkuvaiheessa työnjako ei ollut selkeää ja se näkyi konkreettisissa tapauksissa viranomaistoimintaa suorittavien pompotteluna. Malli oli joko keskeneräinen, kun asioita ei ollut sovittu isossa kehikossa tai keritty sopimaan kyseisissä tapauksissa toimijoiden kesken. Mahdollisesti mallin idea toimintatavoista ei ollut välittynyt kaikille tahoille puutteellisesta viestinnästä johtuen. Jos mallissa on selvät työnjaot, niin ne vaativat parempaa tiedottamista kaikille osapuolille. Voi olla niinkin, että uuden mallin käyttöönotossa vasta huomataan puutteita, joita ei ole mietitty aiemmin valmiiksi. Malli siis kehittyy käytännön myötä toteutuksen teknisiltä osiltaan.

Sit tämä biologinen perhe ja tukiperhe pompotti vuorotellen kaikkia ja siinä oli enemmän niitä joihin kohdistaa hyviä tai huonoja juttuja, mutta kaikkia käytettiin ihan sekä biologinen että sijaisperhe. Sekavaa tässä se työnjako. (h1-9)

Keskeneräisyyttä ilmensi myös sijaisperheen tukikanavat, sillä sosiaalityöntekijöistä tuntui, että niin sijaisperheestä kuin biologisesta perheestä pommitetaan puhelinsoitoin erinäisiin asioihin liittyen.

Sijaisperheen tämmöiset omat niin kuin haku auttamiskanavat ei ollutkaan sitten niitäkään ei oltu tässä kaupungissa mietitty ehkä nyt sitten onkin. ja pelkkä se että se mistä se sijaisperheen äiti esimerkiksi pysty saamaan keskusteluapua tähän hän oli tän uhkauksen saanut niin ei sitä tuntunut oikein kukaan tietävän. (h1-4)

Sijoituksen onnistumiseen nähtiin vaikuttavan riittävän ajoissa tehty huostaanotto sekä biologisten vanhempien hyväksyntä ja tuki interventiolle. Tästä johtuen pyritään avoimuuden tukitoimena tekemään sijoitus yhteistyössä vanhempien kanssa, jotta sijaishuollossa päästäisiin parempiin tuloksiin. Samalla hallinnollinen rakenne on kevyempi sosiaalityöntekijän kannalta asioista päätettäessä.

Onko lapsen vanhemmat vastustaneet sitä sijoitusprosessissa niin paljon, että ne sabotoi sen prosessin anyway vaikka me löydettäisiin kuinka hieno paratiisipaikka sille lapselle. Ne manipuloi lasta ja vaikuttaa lapsen mielipiteeseen pitkällä ajalla vaikka me oltaisiin löydetty mitä hyvää sille lapselle. Tai se lapsi on jo niin pahasti ehtinyt vaurioitumaan, että niissä oloissa missä sijoitus tehtiin, että siinä on tapahtunut jotakin sellaista ja lastensuojelu on saanut tiedon liian myöhään että se on ollut niin tahdonvastainen huostaanotto. Siinä on jo tapahtunut monia sellaisia asioita että parhainkaan sijaishuoltopaikka ei pysty paikkaamaan sitä ja sen tien katsominen pitkässä juoksussa niin en tiedä ylentääkö se ketään. (h4-41c)

Sosiaalityöntekijän työnkuva koettiin muuttuvan enemmän kriisityöksi kiireellisten huostaanottojen lisääntyessä ja vaatiessa nopeita päätöksiä.

Tämä työ täällä muuttuu tietysti enemmän vaan kriisityöksi, että meille tulee ottoja niin kuin muille. Että me käydään siellä vähän niin kuin Paussikin ”jaaha näin, tässä on tehtävä jotain” ja meidän on se tehtävä ja päätettävä ja äkkiä. (h4-41d)

Eräälle haastateltavalle tuli yllätyksenä sijoituspäätöksen tehtyään, että samaan perheeseen ei voi jäädä pitkäaikaiseen sijoitukseen, vaan että kyseinen perhe ottaa jo lähtökohtaisesti vastaan vain kriisivaiheen lyhyitä sijoituksia. Mallin eräänä lähtökohtana oli juuri pompottelun vähentäminen ja näin haastateltavakin oli asian mieltänyt. Käytännössä sijaisperheelle kuitenkin sallitaan jo ennakkoon vain kriisivaiheen sijaisperheenä toimiminen ilman sitoutumista pitkäaikaiseen sijoitukseen. Onko tuolloin mallin alkuvaiheessa ollut pula perheistä vai mallin strategian muuttuminen pelkästään perhealkuiseksi ilman siirtelyn minimoimista.

Mä en tiedä sitä, että johtuuko se heidän omista tarpeistaan vai tästä systeemistä. Eli ovatko he sitoutuneita alun perin olemaan. Joka tapauksessa ymmärsin että se ei johdu siitä välttämättä etteivät he haluaisi vaan olen ymmärtänyt tämän systeemin niin että ne päivystävät kriisiperheet ovat sitoutuneet niin kuin lyhytkestoisempaan sijoitukseen eli semmoisiin tilanteisiin jotka ei johtaisi pysyvään. Tietysti tässä on se ongelma että meidän ei tiedetä mitkä johtaa pysyvään läheskään aina. (h4-35)

Onko resurssitarve suurempi kriisisijaisperheille kuin pitkille sijoituksille ja siksi systeemi on muuttunut aiemmasta eli pitkään sijoitukseen on helpompi saada kuin mitä ehtii kouluttamaan kriisisijaisperheitä? Aivan mallin käynnistyessä vuodenvaihteessa 2005–2006 suurin osa lapsista palasi kotiin kriisijakson jälkeen perheistä ja vain harva lapsi jäi pitkään sijoitukseen. Selvitystä vaatisi kuinka tilanne on nykyisin ja mitkä ovat todelliset syyt, jotka ovat muuttaneet alkuperäistä pompottelun vähentävää mallia nykyiseen suuntaan. Tältä osin kiintymyssuhteen valossa pompottelun väheneminen ei toteudu vaikkakin perhesijoituksessa kriisiperheessä on mahdollista rakentaa kiintymyssuhdetta paremmin, kun kyseessä on tietty aikuinen laitoksen vaihtuvan henkilökunnan sijaan.

Se mikä musta on tuntunut pahalta on täällä myöskin vauvoja jotka on ollut kuukausia siellä kriisisijaisperheessä, jotka eivät voi kuitenkaan pysyvänä sijaisperheenä jatkaa. (h4-29)

6.3.2 Hyvä malli työnjakamiseen

Haastateltavat pohtivat tilannetta jossa sijaisperhe ei ole vaihtoehtona sijaishuoltopaikaksi, niin minkälaisia muita vaihtoehtoja olisi tukea lapsen tilannetta. Tästä huolehtiminen kuvastui vastauksesta, jossa sosiaalityöntekijä ilmaisi ”mä en nyt tiedä eikä mun onneksi tarvi tietääkään mitä sitten olisi tarjolla”. Helpotuksena nähtiin yksi numero, johon soittaa kun on tarve saada lapsi pois kotoa – soitto perhehoidon tukiryhmälle, joka koordinoi sijaishuoltopaikkoja. Yksi puhelinnumero pelastaa tilanteen ja sosiaalityöntekijän ei tarvitse huolehtia sijaishuoltopaikoista.

Kiireellisessä sijoituksessa perhehoitomalli koetaan hyvänä resurssina ja sosiaalityöntekijöille kertyvää työmäärää on mallissa hajautettu eri tahoille. Varsinkin tukiryhmä koetaan erityisenä resurssina ja voimavarana, jolloin sosiaalityöntekijän ei tarvitse hoitaa ja tietää aivan kaikkea prosessissa kuten esimerkiksi sijaisperheiden kartoittamista ja niiden kulloistakin tilannetta.

Kyllä olen aika kiitollinen että tällainen malli on kehitetty ja näitä on systemaattisesti valmennettu tällaisia kriisisijaisperheitä ja sitten että myös tässä

välkössäkin on joku tämmöinen ammatillinen taho niin kuin myös delegoimassa sijoittamista ja käytännön asioita ja sitten vielä sijaisperheeseen pystyy ehkä vielä enemmän yhteydessä kuin mitä täältä alueelta edes voidaan. (h4-18)

Kriisivaiheessa kiireellisen sijoituksen toteutuessa biologisiin vanhempiin ovat yhteydessä niin alueen sosiaalityöntekijät virka-aikana kuin Paussin sosiaalityöntekijät virka-ajan ulkopuolella informatiivisina ja päätöksiä tekevinä tahoina. Perhehoidon tukiryhmän koetaan osallistuvan myös biologisen perheen kanssa tehtävään työhön. Mallissa viranomaiset tekevät yhdessä työtä kuka milloinkin on tavoitettavissa ja tietoinen tilanteesta. Päävastuun koetaan kuitenkin olevan alueen sosiaalityöntekijöillä ja muut tukevat virastotyöajan ulkopuolella. Biologinen perhe ei jää kriisissä tyhjänpäälle, sillä aina on joku taho, johon olla yhteydessä ympäri vuorokauden.

No kyllä siis meidän tehtävämme aluetyöstä on tietenkin tavoitella äitiä ja saattaa hänelle tiedoksi mitä on tapahtunut ja selvittää mitä tukitoimia hän tarvitsee mutta tietysti Paussihan tekee samaa työtä. Jos he ovat se ensimmäinen yhteyden saaja taho ja tietenkin he ovat tehneet saman työn jo mutta tieto siirtyy Paussista meille että mitä jäi tekemättä tai mitä vielä tarvitaan mutta kyllähän se varmaan niin on että se päävastuu on meillä. Mutta sitä työtähän tekevät käytännössä myös perhehoidon tukiryhmä. (h4-9)

Haastateltujen keskuudessa sijaishuoltoapaikkojen resursseihin viitattaessa ilmeni mielipidettä, että tilanne on hyvä ja huostaan pääsee. Toisaalta tämä nähdään lapsen etuna sekä oman työn kuormittavuutta vähentävänä kun stressi sijaishuoltoapaikasta on poistunut. Resursseihin liittyen ilmeni myös, että välillä sopivan sijaishuoltoapaikan löytäminen on ollut hankalampaa. Tällöin pelkän paikan löytäminen kiireellisessä sijoituksessa on ollut sosiaalityöntekijälle riittävää lapsen ja paikan yhteensovittamista sen enempää käytännössä miettimättä.

*Kyllä täällä pääsee huostaan kellonajasta ja viikopäivästä riippumatta. (h1-51)
Täällähän saa aina jonnekin lapsen. (h5-21)*

Sosiaalityöntekijälle oli ilmeisesti muodostunut tästä menneisyyden paikkojen löytymättömyydestä toimintatapa, että haettaessa organisaation kautta

sijaishuoltopaikkaa lapsesta pyritään kertomaan hyvää ja jättää vähemmälle huonot seikat. Tällöin tämän markkinoinnin kautta mahdollistetaan paremmin sijaishuoltopaikan löytyminen lapsen ja paikan yhteensovittamista sen enempää miettimättä. Käytettäessä tätä toimintatapaa vaarannetaan kuitenkin lapsen sijoituksen onnistuminen ja avataan ovi todennäköisimmin uudelle sijoitukselle, jolloin lapsen pompottelun määrä ei minimoidu. Tässä on havaittavissa ristiriita asenteen ”huostaan pääsee”, ja positiivisen markkinointipuheen välillä, mikä vaarantaa parhaan mahdollisen lapsen ja sijaishuoltopaikan yhteensovittamisen lapsen edun mukaisesti. Vai onko positiivien markkinointipuhe perua työntekijöiden halusta saada perhesijoitukseen laitossijoituksen sijaan, koska mielletään, että laitoksiin sijoitetaan ne vaikeimmat tapaukset ja perheistä on pulaa. Toisaalta jos kiire ja kaoottisuus on lapsen tilanteessa akuutti, tällöin mikä tahansa paikka on turvallisempi lapsen kehityksen kannalta kuin kaoottinen nykytila. Ovatko sijaishuollon interventiot yleensä tarpeen vasta näin huonoissa tilanteissa?

Mietin kun teen niitä tiekkareita sinnehän yrittää laittaa asioita, että lapsi menisi kaupaksi. Eikä sitä välttämättä ajattele edes. Ajattelee vaan että kun nyt saisi jonkun perheen. Halutaanhan tälle lapselle perhe. Täytyy puhua totta, niin puhutaan hyvää. (h3-71)

Haastatteluissa nousi esille, että laitoksessa nähdään paremmin sitä arkea ja lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta, koska laitoksessa biologiset vanhemmat voivat käydä tiiviimmin ja pitempiä jaksoja kuin sijaisperheen arki mahdollistaisi. Laitoksissa kyetään vastaanottamaan biologisen vanhemmat ahdistusta ja pahaa oloa ammattimaisesti. Sosiaalityöntekijät näkivät nykyisen perhehoitomallin rinnalla tilaa laitosalkuiselle sijaishuollon polulle.

Virallisen päätöksen tekee sosiaalityöntekijä lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa, mutta käytännössä sosiaalityöntekijöiden keskuudessa kiire ja tuskastuminen sijaispaikan löytymiseen on johtanut asenteeseen, että riittää kun jokin paikka löytyy.

Kyllä me varmaan saadaan toivomuksia esittää enkä usko sitä etteikö me voitaisiin siihen vaikuttaa mutta harva meistä edes jaksaa paneutua siihen sillä tavalla kun meillä on tämä systeemin se on osa meidän työstä joka on delegoitu jollekin muulle ja ne etsii sen paikan. (h1-21)

Nykyinen niin tämä tällöinen paikan etsimin on tippunut pois. (h2-35)

Ei sitten niin ole meidän päätettävissä, eikä siinäkään silloinkaan ole päättämässä sijoituksesta sosiaalityöntekijä vaan laitoksen johtajat tai työntekijät. (h1-24)

Haastatteluissa pääsääntöisesti ilmeni, että kiireellisessä huostaanotossa lasta vietäessä sijaishuoltopaikkaan oman alueen sosiaalityöntekijän mukana oloa ei nähty tarpeellisena. Haastateltavat vetosivat muihin kiireisiin, joita muut eivät voisi heidän sijastansa tehdä. Yksi haastateltava oli sitä mieltä, että asiakkuuteen ei pidä ottaa etäisyyttä, vaan olla asiakasta lähellä juuri fyysisessä sijaishuoltopaikkaan viemisessä. Hänen mukaansa paperitöitä voi siirtää, jotta voi olla asiakkaansa mukana. Eräs vastaaja toi esille, että vaikka viemiseen ei kerkiä muiden kiireiden vuoksi niin mahdollisimman nopeasti sijoituksen alettua olisi hyvä käydä katsomassa lasta ja millaisessa paikassa hän konkreettisesti on sijoitettuna, jotta muodostuu käsitys sosiaalityöntekijälle lapsen ympäristöstä. Tällöin on helpompi mieltää asiakas inhimillisenä olentona kuin tilastollisena lukuna.

Niin kyllä se melkein niin on että ei siihen edes ole enää aikaa... joo kyllä se on jäänyt. Me ollaan vaan näissä huoltosuunnitelmissa mukana ja sitten tämän arjen ja se enemmän se yhteydenpito ja viikonloput ne hoidetaan sieltä tukiryhmästä jotenkin, sitten me ollaan vaan näissä linjauksissa oikeastaan, päätöksissä. (h2-23-25)

Me oltiin valmistautuneita työparin kanssa täälläkin että me voidaan viedä se lapsi sinne perheeseen, mutta todettiin että meillä on täällä riittävästi muitakin hommia joita ei sitten voi kukaan muu hoitaa. (h4-2)

Eräällä haastatellulla oli ollut useampia konkreettisia tapauksia uuden mallin kautta kiireellisissä sijoituksissa perheisiin. Hänen haastattelussaan avautui prosessin moninaisuus ja tapauskohtaisuus kunkin lapsen kohdalla. Malli antaa kehikon, jossa toimitaan, mutta yksilölliset ratkaisut tekevät kustakin lapsen tapauksesta ainutkertaisen.

Perhehoidon tukiryhmä tässä viimeisessä mikä mulla oli niin myös pysty aktiivisesti yrittämään äidin ja lapsen tapaamisia niin kuin sieltä, heillä oli niin

*kuin se reaaliaikainen ja enempi tatsia siihen kriisisijoitusperheeseen kuin mulla täällä niin he sitten kommunikoivat sen sijaisperheen kanssa enemmän. (h4-10)
mää tapasin sijaisperhettä huoltosuunnitelmanneuvotteluissa sitten useammin tässä toisessa tilanteessa jossa oli pidempi ja tässä toisessa lyhyempi niin ei tavattu, mutta mielestäni taisin soittaa yhden kerran. (h4-44)*

Sijaisperheitä ei juuri alueen sosiaalityöntekijä välttämättä tapaa jos kriisisijoitus on hyvin lyhytaikainen. Sijaisperheiden tuntemattomuus ei näin poistu ja yhteydenotto heihin voi olla myös vaikeampaa, kuin tilanteessa jossa sijaisperheen tuntee entuudestaan ja vaihtaa lyhyesti kuulumiset. Haastatteluissa ilmennyt yhteydenpito sijaisperheisiin sosiaalityöntekijän taholta oli ollut hyvin niukkaa. Sijaishuollon onnistumisen kannalta tärkeänä koetaan kuitenkin ennakointi, valmistelu ja asioista tiedottaminen asianosaisille niin että lapsen etu ei jää toteutumatta kiireessä.

Soitin tuohon perhehoidon tukiryhmään tuossa seinällä näkyy nuo numerot niin taidettiin ottaa siinä yhteyttä heti etukäteen niin kuin ennakkoon. Sitä valmisteltiin tuon perhehoidon tukiryhmän kanssa niin kuin etukäteen kun päivän mittaan äitiä ei tavoitettu, että perhehoidon tukiryhmän täytyi hakea lapsi päiväkodista lapsi jos ei saada äitiä kiinni. (h4-1)

6.3.3 Asenne ja suhtautuminen

Haastatteluihin suostuttaessa tai haastatteluiden alkuvaiheessa haastateltavat totesivat, että konkreettista kokemusta omasta mielestään ei ollut juurikaan kertynyt. Tällöin malli oli ollut käytössä noin vuoden. Tutkimuksen tavoitteena ei ollut pelkästään mallin tarjonneiden konkreettisten kokemusten kartoitus, vaan myös millaisia asenteita ja mielipiteitä sosiaalityöntekijöillä on mallista joko ennakkoon tai kertyneiden tapausten kautta. 11 haastatellusta sosiaalityöntekijällä oli kahdeksan konkreettista tapausta. Eräs puolitoista vuotta mallin alun jälkeen haastateltu kertoi kolmesta konkreettisesta henkilökohtaisesta tapauksesta. Varhaisemmilla haastatteluilla, jolloin malli oli toiminut vain vuoden, henkilökohtaisia kokemuksia oli vain yksi tai ei lainkaan. Eniten konkreettista kokemusta kerryttänyt sosiaalityöntekijä alun empimisistään huolimatta totesi haastattelun lopussa kuitenkin haastatellun myötä tietävänsäkin mallista aika

paljon ja näki sen hyvänä. Hänelle oli kertynyt konkreettista kokemusta enemmän kuin yleisesti haastatelluille ja itse osasi ajatellakaan.

Niin, joo. Aika paljonkin mulla on tatsia vaikka aiemmin väitin ettei mulla oo tatsia tähän Tampereen systeemin, mutta sattumalta, sattumalta. (h4-51)

Haastatellut, joilla ei ollut konkreettista kokemusta ilmenivät myös suurimmat varauksellisuudet esimerkiksi kriisisijaisperheisiin liittyen. Niillä, joilla konkreettista kokemusta oli taas kertynyt enempi, kokivat mallin hyväksi ja luottivat eri toimijoihin selvästi enemmän pohtiessaan mallin hyvyksiä ja heikkouksia. Malliin kohdistuneet ennakkoluulot saattavat siis poistua kun siihen pääsee käytännössä osalliseksi ja mallista kiireellisen huostaanoton kohdalla tulee tuttu.

Sosiaalityöntekijän työ nähdään prosessin osasuorituksena, jossa ei näe loppua. Tunnepuolella eräs haastateltava koki työn kaaostyöksi, vailla selviä struktuureita. Tilanteet ovat moninaisia, yllättäviä, raskaita ja pitkiä ja työntekijän toimien vaikutus näkyy vuosien päästä jos lainkaan. Työssä ei nähdä kovin suurta vaikuttamisen mahdollisuutta.

Tässä työssä ei näe koskaan sitä loppua. Näen tämän niin kaaos työnä, että valitettavasti jos ihmisellä on kauhean tarkka pyrkimys johonkin struktuureihin taikka johonkin niin silloin kannattaa tehdä toimeentulokityötä. Mitä psykososiaalista tai tällöistä niin kuin tavallaan hyvin pitkäkestoisten prosessien kanssa joka tapauksessa niin muutos näkyy vuosien päästä (h4-42) jos näkyy.(h4-43)

Sosiaalityöntekijöiden keskuudessa oli varauksellisuutta toteuttaa sijoitusta aivan uuteen sijaishuoltopaikkaan, sijaisperheeseen, jota he eivät tunteneet itse. Tämä ei koskenut yksinomaan nyt vallitsevaa toimintamallia, mutta erityistä huolta se aiheutti liittyen pieniin lapsiin sekä perheiden moninaisuuteen, joiden toimintatavoista ei ole aiempaa tietoa ja omakohtaista tuntemusta.

Jos on just ihan viime kuussa aloittanut paikka ei meistä kukaan kovin helpolla halua sinne sijoittaa koska me kaikki tiedetään millaiset riskit on perhekodillakin,

mut että jonkun lapsen kanssa se on liian vaikeaa saatika sitten jos puhutaan ihan tavallisesta ihmisistä jotka ottaa toisen lainaan, lapsen hoidettavaksi. (h1-16)

Haastatellut kokivat, että nykyinen malli on ylhäältä annettu ja siellä suunniteltu ja alueen sosiaalityöntekijät ovat osa tätä palapeliä.

Sijaishuollon puolella on enemmän panostettu suunnitteluun ja kehittämiseen ja niillä on aikaa enemmän ollut tommosiin ideointiin ja niiden läpiviemiseen. Meillä ei semmoisiin aikaa, me tehdään vaan sitä työtä tässä. Paljolti mennyt sen kautta mitä meille sitten ylhäältä annetaan. (h1-50)

Vastaajat kokivat yhteistyötahoiltaan vastaanottamansa arvostuksen vähäiseksi. Tämä näkyi myös yhteistyön puuttumisena tai tasavertaisten neuvoteltujen puuttumisena, jossa eri viranomaistahot puhuisivat lapsen asioista yhdessä miettien lapsen parasta. Eräs haastateltu kiteytti sosiaalityöntekijöiden saaman arvostuksen ”muut ammattiryhmät eivät kykene myöntämään tämän työn monimuotoisuutta”. Vähäisestä arvostuksesta huolimatta asiakastyö nähdään lastensuojelun sosiaalityön suolana ja työn erikoistuminen ja painottuminen paperityöhön nähdään raskaana, mutta toisaalta haastatteluissa nähtiin, että erikoistuminen ja sen hyväksyminen, että kaikkea ei tarvitse hallita kuormittavat vähemmän.

On se on pikkuhiljaa, on se on, luiskahtaa ja se on aika hyvässä vauhdissa menossakin jo sillain että tota on niin paljon niitä toimijoita ja sitten se kapeutuu se et meille jää vain tietty ja aika paljon tämä paperirutiini, byrokratia. on siinä tietysti huonotkin puolensa ja sitten tietysti tässä on nytkin jäänyt paljon pois sitä asiakastyötä mikä on tämän työn suola. (h2-52)

Haastatteluissa ilmeni huoli lapsen ja sijaisperheen yhteensovittamisesta sosiaalityöntekijän valmistellessa ja tehdessä lapsen sijoituspäätöstä. Haastatellut kokivat, että he tietävät lapsesta, mutta sijaishuoltopaikkoja ei tunneta ja käytännössä päätös pohjautuu sijaishuollon tukiryhmän ehdotuksiin sopivista perheistä. Toisaalta koettiin, että on hyvä kun löytyy ihan mikä tahansa sijaisperhe näille sijoitusta tarvitseville lapsille. Lapsen ja perheen yhteensovittamista ei nähty ensisijaisen tärkeänä, vaan lapsen fyysisen ympäristön vaihto. Eräs haastateltu koki tehtäviinsä

kuuluvan sijoituspäätöksen muiden toiminnan hyväksymisenä ja ”päätäsoautomaattina” toimimisena.

meiltä vaadittiin se (sijoituspaikka) päätös, niin ja kun me ei tunneta perheitä, me tunnetaan se lapsi ja kerrottiin ne tiedot. (h3-2)

ilman muuta hyväksyin sen perheen kun jonkun perheen edes sain. (h3-3)

Lastensuojelun työkentän kokonaisuuden hallitseminen mielletään vaativaksi tehtäväksi. Työtä koetaan helpottavan keskittyminen prosessissa vain tiettyyn osaan, kun lastensuojelun kenttää on jaettu myös muille toimijoille, mallin myötä erityisesti tukiryhmälle. Kokonaisprosessin mahdollisen lopputuloksen näkemistä ei koettu kovin merkitykselliseksi työtä palkitsevana tekijänä. Tähän osaltaan vaikutti lastensuojelun prosessien pitkä kesto. Haastatteluissa ilmeni, että sosiaalityöntekijöillä oli aika varauksellisen asenne työnsä tuottamiin positiivisiin muutoksiin lapsen kohdalla pitkällä tähtäimellä. Kaukaisen mahdollisen muutoksen positiivisuuteen suhtauduttiin melko varauksellisesti.

Olen ollut yli kymmenen vuotta tämmöisessä kunnassa töissä jossa tehtiin kaikki itse myös avo tämän sijaisperheen työnohjauksesta lähtien, ollut niissä prosesseissa kun pyydetäänkin lapsen palauttamista kotiin jne. niin mielestäni ne on hirvittävän raskaita vaiheita. Oon tyytyväinen siihen että tästä kakusta ottaa joku muukin osansa että kyllä siitä työtä riittää. (h4-39)

siinä on niin paljon työtä ja niin paljon vaativaa työtä prosessin eri vaiheissa. Et sanoisin vaan, että joka ne kaikki haltsaa alusta loppuun niin kyllä melkoinen mestari on siinä. Ne alkusijoittamiset, sijaisperheiden työnohjatukset ja perheiden briiffaukset ja treffaukset, yhteydenpito vanhempaan hänen tukemisensa ja ylläpitämisensä niissä tilanteissa kun lapsi on otettu huostaan. Niin siinä on aivan mahdottoman monessa eri roolissa sosiaalityöntekijä siinä huostaanottoprosessissa. siinä on valtava kakku sillä yhdellä’ työntekijällä. (h4-40)

Samalla kun työnkuva lastensuojelun huostaanotossa ja sijaishuolto-prosessissa kapeutuu alueen sosiaalityöntekijän kohdalla luottamus muihin toimijoihin auttaa jaksamaan ja keventämään huolen määrää. Haastatteluissa näyttikin, että yhteistyön kautta ja

omakohtaisten konkreettisten kokemusten kautta luottamus muihin toimijoihin vankistuu. Epäilykset muiden toimijoiden pätevyyteen tai suoriutumiseen liittyivät lähinnä niiden haastateltujen kertomaan, joilla ei ollut käytännön kokemuksia vielä mallista juurikaan kertynyt. Haastatteluiden pohjalta epävarmuus ja uudet asiat luovat asennetta, jolloin varautuneisuus asioita kohtaan on suurempaa.

Mulla on luottamusta muiden toimipaikkojen osaamiseen että me teemme sen parhaamme minkä voimme täällä alussa, mutta kyllä se on sitten heidänkin ammattitaitonsa ja ikään kuin korkeimman kädessä miten loppu tulee menemään. Ei sitä voi niin kuin loputtomiin hallita ja vallita mitenkä se nuoren elämä tulee menemään. (h4-41a)

Osaprosessiin keskittyessä ja pitkänkin prosessin lopputuloksen tietämättömyys voi olla voimavara jaksaa raskaita sijaishuoltoon liittyviä prosesseja. Eräs haastateltava koki, että kun lopputulosta ei näe niin ei jää pohtimaan mitä olisi voinut tehdä toisin. Hän luottaa muiden toimintaan ja keskittyy uusiin asiakkaisiin.

Siinä voi myös tieto lisätä tuskaa kun käyt niissä huoltosuunnitelmaneuvoituissa monta vuotta kattomassa et sitten on myöskin niin että sijoittaminen ei ole yksinkertaista että asiat olisi mennyt jotenkin parempaan siellä sijaishuoltopaikassa. että voit myös joutua tilanteisiin että huomaat että kannattiko tämä lapsi sijoittaa vai olisiko tässä pitänyt tehdä jotain muuta. (h4-41b)

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tarkastelin ensiksi lapsen etu –käsitettä sijaishuollossa ja lapsen etua määrittämään käytettyä kiintymyssuhdeteorian keskeisiä käsitteitä. Tämän jälkeen esittelin Tampereen vuonna 2005 käyttöönotettaman sijaishuoltomallin ja lopuksi tarkastelin lapsen edun toteutumista uudessa perhehoitomallissa kiintymyssuhdeteorian tarjoamin välinein. Pyrin selvittämään itselleni kuinka mallin perusteluiksi valittu kiintymyssuhdeteoria kirjallisuudessa oikein näyttää sijaishuollon kannalta, koska kiintymyssuhdeteoriana on käytetty julkisuudessa uuden mallin perusteluna.

Päädyin siihen, että kiintymyssuhdeteorian liittyvä kirjallisuus näyttää tukevan Tampereen sijaishuollon perhehoidon uuden mallin perusteluita. Näkemykset jakavat kuitenkin tutkijat kahteen eri leiriin sen suhteen kuinka merkittävänä pidetään lapsen varhaisen vuorovaikutukseen liittyvien laiminlyöntien tai puutteiden merkitystä lapsen tulevien vuosien ja aikuisuuden kannalta. Toisaalta kahdesta asiasta ne olivat yhtenevässä rintamassa sijaishuollon osalta. Ensinnäkin lapsen pompottelu ja siirtely useiden eri paikkojen välillä ei ole kiintymyssuhteen muodostumisen eikä siis lapsen edun mukaista. Toiseksi laitossijoitus vaihtuvine henkilökuntineen ei ole pienen lapsen paikkana hyväksi turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta.

Tampereen perhehoitomallissa kriisisijaisperheen hyvinvointi ja jaksaminen kulkee käsi kädessä lapsen edun kanssa. Niin kauan kuin sopivia kriisisijaisperheitä on tarjolla ja heidän resurssinsa riittävät, niin kauan on lapsen edun mahdollista toteutua paremmin kuin vanhassa laitosalkuisessa sijaishuoltomallissa. Lapsen edun kannalta ja turvallisen kiintymisen taustalla on oletus sijoituspaikkojen lukumäärän minimoimisesta ja yksilöityneemmän hoivaajan toteutuminen suoraan sijaisperheessä. Tampereen mallin vahvuudeksi nähdään juuri laitosjakson poisjääminen. Malli pyrkii poistamaan ainakin yhden lapsen siirron jättämällä väliin kriisivaiheen kiireellisen sijoituksen laitosjakson. Heikkoutena näen mallin riskialttiuden sijaisperheen ja lapsen yhteensovittamisessa hyvinkin nopeasti ja ajoittain niukoin asiakastiedoin. Syksystä 2005 toimineen uuden sijaishuoltomallin osalta haastattelujen suoritushetkellä ei ole vielä käytännön näyttöä tämän tueksi. Jatkossa malli käytännössä joko kumoaa tai vahvistaa tämän käsityksen ja tuo asian oikeisiin mittasuhteisiin. Tätä voi selvittää seuraamalla uudelleen sijoitustarpeen kehittymistä ja sijaisperheiden voimakkaampana profiloitumisena

ainoastaan alun kriisivaiheen suorittajiksi. Tällöin lapsen pompottelun minimointiperuste ei toteudu suhteessa aiempaan laitosalikuiseen sijoitukseen, vaikkakin perheenomainen sijaisvanhempien antama hoiva minimoi hoivaajien määrän ja näin mahdollistaa paremmin kiintymyssuhteen muodostumisen.

Näen myös riskitekijäksi uudessa mallissa kriisisijaisperheiden mahdollisen uuvahtamisen, koska alun kriisivaiheen jälkeen kriisisijaisperheen saama henkinen ja taloudellinen tuki heikkenevät selvästi ainakin tehtyjen haastattelujen perusteella mallin alkutaipaleella.

Empiirisessä haastatteluosuudessa selvitin kaupungin uudessa mallissa toimivien sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä lapsen edun toteutumisesta, vaikutuksesta lapsen lähiverkostoon sekä tehtävänsä kuormittavuutta ja vaativuutta. Empiirisessä haastatteluosuudessa mielenkiintoinen on myös se kuinka lapsen edun määrittelijänä ja päätöksiä tekevänä tahona huostaanotto-prosessin sosiaalityöntekijä näki uudessa mallissa lapsen edun toteutuvan sekä kuinka hänen tehtäväkuvansa ja työmääränsä sekä päätäntävaltansa oli muuttunut mallin myötä. Lapsen sijoitus perheeseen on edelleen sosiaalityöntekijän päätösvallassa, mutta sopivan sijaisperheen päätökseen vaikutti voimakkaasti tukiryhmä. Kysymys heräsi, jäikö sosiaalityöntekijälle mahdollisuutta tarkastella sijoituspaikkaa eri vaihtoehtojen välillä ja oliko vaihtoehtoja riittävästi. Haastatteluissa ilmeni, että huostaanotossa ensisijainen suunta on perhesijoitukseen ja eräs haastateltava koki voimakkaasti, että muuta suuntaa ei käytännössä mallin myötä olisikaan. Perhehoidon tukiryhmä nähtiin oivana resurssina sijoituspaikkojen hallinnan suhteen, jolloin sosiaalityöntekijän ei tarvinnut kuluttaa aikaa sijoituspaikan etsinnän ja hallinnan suhteen. Toisaalta tuotiin esille, että sijoituspaikan valinta ei ole enää niin keskeinen sosiaalityöntekijän rooli uudessa mallissa. Työnkuvansa sosiaalityöntekijät kokivat kaventuneen ja etäännyttäneen asiakkaista, mutta samalla työkuorma oli helpottunut ja mahdollisti keskittymisen niihin tehtäviin, joita ei voi sosiaalityöntekijältä delegoida.

Tukiryhmän sijaisperheiden hallinnan lisäksi se nähtiin välttämättömänä resurssina sijaisperheen tukemisessa, sillä haastateltujen keskuudessa vallitsi arveluja sijaisperheiden resursseista ja selviämisestä kriisivaiheessa, jolloin uusia asioita lapsen kohdalla ilmenee aivan yllättäen. Tämä varauksellisuus oli suurempaa ensiksi

suoritetuissa haastatteluissa ja pieneni huomattavasti jälkimäisten haastattelujen kohdalla, jotka olivat lähes puoli vuotta myöhemmin. Luottamuksen kasvun syynä näen malli vakiinnuttaneen paikkansa sosiaalityöntekijöille kertyneiden kokemusten myötä.

Vaikka haastatteluissa ei puhuttu suoraan kiintymyssuhteesta teoriana tai terminä niin haastateltujen sosiaalityöntekijöiden ajattelumaailma ja viitekehys lapsen edun toteutumisesta sijaishuollossa linjasi hyvin yhteen kiintymyssuhdeteorian linjauksien ja käsitysten kanssa lapsen edun toteuttamisesta sijaishuollossa.

Sijaishuoltoon liittyviin ratkaisuihin ja päätöksiin liittyvää lapsen etua miettiessään haastatteluissa haastateltavat käyttivät seuraavanlaisia termejä ja nojautuivat niihin “keittiöpöytäpsykologiaan”, terveeseen järjen käyttöön, aikuisnäkökulmaan, intuitioon jne.

Puheessa sijaishuoltoon liittyen oli paljon rajoittamista varsinkin onko kiireellisen sijoituksen kohdalla perhesijoituksessa kriisisijaisperheellä kykyä ja valmiuksia tähän rajoittamiseen, esimerkiksi jos lapsen biologisilla vanhemmilla on uhkaava tai väkivaltainen käyttäytyminen kyseessä. Tästä johtuen haastateltavat kokivat, että on erittäin tärkeää sijaishuoltopaikkapäätöstä tehtäessä olla perillä sijoitettavan lapsen ja hänen lähiverkostonsa tilanteesta. Kiireellä tehty päätös perhesijoituksesta voi vaatia lapsen siirtämistä jo kriisivaiheessakin laitokseen, jos lapsen tai hänen lähiverkostonsa rajoittaminen ei ole mahdollista sijaisperheen resursein. Tällöin lapsi kohtaa jälleen hylkäämiskokemuksen ja mallin tavoitteleva vähempi pompottelu ei ole toteutunut. Mallin pyrkimä lapsen vähempi pompottelu ei varmistu yksinomaan kiireellisen huostaanoton alkaessa fyysisesti sijaisperheestä vaan lapsen tilanne vaikuttaa siihen hyvin ratkaisevasti. Mitä paremmin lapsen tilanne on sosiaalityöntekijän tiedossa, sitä paremmin lapsen ja sijaisperheen yhteen sovittaminen onnistuvat. Jos kuva lapsen tilanteesta on epäselvä, laitossijoitus antaisi vahvemmat resurssit kriisijakson työstämiseen.

Mallin keskeneräisyys sitä aloitettaessa näkyy haastateltujen kertomana siinä, että useammalle sosiaalityöntekijälle oli tullut yllätyksenä, kun lapsi ei pitkän sijoituksen tarvitessaan voinutkaan jäädä kriisisijaisperheeseen, jossa oli aloittanut sijaishuoltotaipeensa. Ainakin mallista tiedotettu ja vastaanotettu informaatio

haastateltavien taholla ja siitä muodostuneet odotukset olivat antaneet heidän käsittää, että pitkän perhesijoituksen tarve toteutettaisiin samassa perheessä kuin missä kriisivaiheen sijoituksin. Toisaalta mallin alkuvaiheen osalta on todettava, että varsin usein äkillisen kriisisijoituksen jälkeen lapsi palasi kotiin. Haastatteluissa ilmeni muutamia tapauksissa, joissa pitkän sijaishuoltopaikan tarvetta ei onnistuttu toteuttamaan samassa perheessä. Ideaalimallin ei siis sinänsä voi sanoa epäonnistuneen, sillä sijaishuollossa monia asioita ilmenee tilanteita selvitellessä ja lapselle parasta vaihtoehtoa rauhassa kartoitettaessa. Vaikka lapsen siirtely sijaishuoltopaikkojen välillä ei aina olisi vähentynytäkään mallin ideaalitavoitteiden mukaisesti, niin haastateltavat kokivat huostaanottotilanteissa lapsen edun toteutumisen parhaiten onnistuvan juuri perheympäristössä, sillä laitos ”ei ole pienen lapsen paikka”.

LÄHTEET

Aisnworth, Mary (1965) Further research into the adverse effects of maternal deprivation. Teoksessa John Bowlby (toim.) Child care and the growth of love. Middlesex, England: Penguin Books, 189–195.

Bardy, Marjatta (2004) Lasten suojeleminen lastensuojelutyössä. Teoksessa Annamajja Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 192-201.

Bowlby, John (1973) Attachment and loss. Vol 2: Separation. New York: Basic Books.

Crittenden, P. (1995) Attachment and psychopathology. Teoksessa S. Goldberg & R. Muir & J Kerr. (toim.) Attachment theory. Social developmental, and clinical perspectives. Hillsdale, NJ: The Analytic Press, 367–406

Eskola, J. & Suoranta, J. (2001) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere: Vastapaino.

Hautamäki, Airi (2001) Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 13–66.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Howe, D. & Brandon, M. & Hinins, D. & Schofield, G. (1999) Attachment theory, child maltreatment and family support. London: Macmillan.

Kalland, Mirjam (2004) Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Annamajja Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 119-140.

Kalland, Mirjam (2001) Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 198–233.

Kalland, Mirjam & Sinkkonen, Jari (2001) Finnish children in foster care: evaluating the breakdown of longterm placement. *Child Welfare* 80(5), 513–527.

Koivula, U-M. Suihko K. & Tyrväinen J. (2002) *Mission: Possible*. Opas opinnäytetyön tekijälle. Pirkanmaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja C. Oppimateriaalit. Nro 1. Toinen painos.

Lewis, Michael & Candice Freiring & Saul Rosenthal (2000) Attachment over time. *Child Development* 71 (3), 707–720.

Mikkola, Matti & Helminen, Jarkko (1994) *Lastensuojelu*. Helsinki: Legisactio Oy/Karelactio.

Oulasmaa, Petri (1994) Lapsen etu oikeudellisena käsitteenä. Teoksessa Törrönen Maritta (toim.) *Lapsen etu ja viidakon laki*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Pulma, Panu (2004) Lastensuojelun kehityslinjoja. Teoksessa Annamaija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi, 11-20.

Punamäki, Raija-Leena (2001) Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY, 174–197.

Puonti, Annamaija & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (2004) *Esipuhe* Teoksessa Annamaija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi, 3-4.

Pösö, Tarja (2004) Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Annamaija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi, 202-203.

Rutter, M. & the ERA study team (1998) Developmental catch-up, and deficit, following adoption after severe global early privation. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 39, 465–476.

Räty, Tapio (2004) Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Annamaija Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) *Lastensuojelu tänään*. Helsinki: Tammi, 85-104.

Sinkkonen, Jari (1998) *Yhdessä isän kanssa*. Helsinki: WSOY

Sinkkonen, Jari (2001a) Adoptiolapsen psyykkisen kehityksen haasteet. *Duodecim* 117 (5), 499–504.

Sinkkonen, Jari (2001b) Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY, 146–173.

Sinkkonen, Jari (2004) Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovellukseen. *Duodecim* 120 (15), 1866–1873.

Stovall, K. C. & Dozier, M. (2000) The evolution of infant attachment in new relationships a single subject analysis of ten foster infant – caregiver dyads. *Development and Psychopathology* 12, 133–156.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. (1995) *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. 2. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Thompson, R. A. (1999) Early attachment and later development. Teoksessa Cassidy, J. & Shaver, P. R. (toim.) *Handbook of attachment*. New York: Guilford Press, 265–286.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Varilo E. (1993) *Ottolapsisijoitus arviointi- ja toimenpideprosessina*. *Psychiatria Fennican monografiasarja* 18, 1993.

Elektroniset lähteet

Känkäinen, Päivi & Laaksonen, Sari (2006) Selvitys sijaishuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista 31.1.2006. Lastensuojelun kehittämisohjelma.

<http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf> (2.5.2012)

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista

http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf (2.5.2012)

LIITE

Haastattelurunko

PÄÄKYSYMYKSET (tutkimusongelma):

Kuinka huostaanoton parissa työskentelevät alueen sosiaalityöntekijät näkevät Tampereen sijaishuollon uuden toimintamallin, jossa sijoitetaan suoraan perheeseen?

-Lapsen kannalta

Miten näet uuden mallin lapsen kannalta verrattuna aiempaan?

Miten lapsi kokee perhesijoituksen?

Millainen on näkemyksesi intensiivisestä perhesijoitusjaksosta ja paluusta kotiin? Miten kiintyminen sijaisperheeseen näkyy kotiutettaessa?

Sisarusparvien huostaanotto, erilleen toisistaan sijaisperheisiin vai yhdessä laitokseen?

Sijaisperheen valmiudet lapsen kriisivaiheen työskentelyssä?

-Lähiverkoston kannalta

Millaista palautetta olet sosiaalityöntekijänä saanut heiltä?

Miten he kokevat perhesijoituksen?

Kuinka uusi malli ohjaa / rajoittaa lähiverkoston toimintaa? Yhteydenpito?

Miten ja kuka tukee biologisia vanhempia sijoituksen aikana?

-Sosiaalityöntekijän kannalta

Kuinka sijoitusprosessi on muuttunut?

Miten työnkuva on muuttunut?

Millaisia käytännön haasteellisuuksia on havaittu uudessa toimintamallissa?